

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Žofie Šolcová

**Právní režimy volně žijících živočichů
v péči člověka**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Karolina Žáková Ph.D.

Katedra: Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 16.3.2022

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 146 022 znaků včetně mezer.

Žofie Šolcová

V Praze dne 16.3.2022

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat JUDr. Karolině Žákové Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, za její čas, připomínky a rady k mé práci. Dále bych chtěla poděkovat své rodině, příteli a kamarádům za veškerou podporu a trpělivost, kterou se mnou při studiu měli.

Obsah

Úvod	7
1. Právní východiska	9
1.1. Vymezení základních pojmů	9
1.1.1. Volně žijící živočich	9
1.1.2. Zvíře	10
1.1.3. Péče člověka	12
1.1.4. Chovatel a chov	12
1.2. Relevantní oblasti právní úpravy	13
1.2.1. Veřejné právo	15
1.2.2. Ústavní východiska právní ochrany volně žijících živočichů	16
1.2.3. Druhová ochrana bohatství	17
1.2.4. Obchodování s ohroženými druhy	18
1.2.5. Ochrana zvířat proti týrání	19
2. Způsoby nabytí volně žijícího živočicha	21
2.1. Odchyt (odnětí) z volné přírody	21
2.1.1. Zdravý volně žijící živočich	21
2.1.2. Handicapovaný živočich	22
2.1.3. Odchyt handicapovaných zvířat	24
2.1.4. Chráněný živočich	24
2.2. Odchov	25
3. Nakládání s volně žijícími živočichy	26
3.1. Péče a podmínky chovu volně žijících živočichů	26
3.1.1. Obecné povinnosti chovatele dle veterinárního zákona	26
3.1.2. Obecné povinnosti chovatele dle zákona na ochranu proti týrání	27
3.2. Chov druhů zvířat vyžadující zvláštní péči	28
3.3. Přeprava zvířat	30
4. Vybrané instituce zabývající se chovem volně žijících živočichů	32
4.1. Chovatel – nepodnikající osoba	33

4.2. Živnost související se zvířaty	33
4.3. Záchraná stanice	34
4.3.1. Základní charakteristiky záchranných stanic	34
4.3.2. Odborná způsobilost osob pečujících o handicapovaná zvířata	35
4.3.3. Péče o handicapovaná zvířata a podmínky jejich chovu	36
4.3.4. Návrat vyléčených živočichů zpět do přírody	37
4.3.5. Dozor nad záchrannými stanicemi	38
4.4. Zoologické zahrady	38
4.4.1. Historie a definice	38
4.4.2. Vznik a licence	39
4.4.3. Zoologická zahrada jako chovatel	40
4.4.4. Kontrola zoologických zahrad	41
4.5. Cirkusy	41
4.5.1. Definice pojmu cirkus v unijním právu	41
4.5.2. Vnitrostátní úprava	42
4.5.3. Volně žijící živočichové v cirkusech a obdobných zařízeních	42
4.5.4. Specifika přepravy vybraných cirkusových zvířat mezi členskými státy	43
4.6. Zařízení určená k provádění pokusů na zvířatech	44
4.6.1. Pokus	44
4.6.2. Pokusné zvíře	45
4.6.3. Oprávnění k používání pokusných zvířat	45
4.6.4. Volně žijící živočichové jako pokusná zvířata	46
4.6.5. Vypuštění volně žijících zvířat zpět do volné přírody	46
5. Odpovědnost a ochrana týkající se volně žijících živočichů	47
5.1. Správněprávní ochrana	47
5.1.1. Zákon na ochranu přírody a krajiny	48
5.1.2. Zákon na ochranu zvířat proti týrání	48
5.1.3. Tresty	49
5.1.4. Propadnutí týraného zvířete a zákaz chovu	49
5.1.5. Zabrání týraného zvířete	49
5.1.6. Zvláštní opatření	50
5.1.7. Předběžná péče o týrané zvíře	51
5.1.8. Zajištění péče o zvíře v záchranném centru	52

5.2. Trestněprávní ochrana	52
5.3. Občanskoprávní odpovědnost	55
Závěr	58
Seznam zkratek	61
Seznam použitých zdrojů	62
Název diplomové práce v českém jazyce, abstrakt v českém jazyce a 3 klíčová slova v českém jazyce	66
Název diplomové práce v anglickém jazyce, abstrakt v anglickém jazyce a 3 klíčová slova v anglickém jazyce	67

Úvod

Zvířata doprovázejí člověka v průběhu historie, jsou užívána jako prostředek obživy, dopravy nebo ochrany. Stále zvířata užíváme tímto způsobem, ale čím dál více roste úloha zvířat jako společníků člověka, chovaných pro zábavu či potěšení. Až v minulém století započala debata nad právy zvířat a jejich ochraně a postavení jako živých tvorů v právu, ať už z hlediska jedinců či celých druhů v rámci zachování biodiverzity a tím i lepšího životního prostředí jako celku. Teprve v posledních letech se v českém právním řádu objevilo ustanovení, že zvíře není věc. Právě těmto prvkům ochrany, které se projevují v právní úpravě se chci věnovat ve své práci, jen se zaměřuji na volně žijící živočichy v lidské péči. Mým cílem je zpracovat náhled do této složité problematiky, která je upravena ve vícero právních předpisech (a z velké části ovlivněná mezinárodními smlouvami či předpisy Evropské unie), představit jednotlivé právní předpisy, které ji upravují, jednotlivé způsoby, jakými je možné s volně žijícími živočichy nakládat, práva a povinnosti osob, které mají volně žijící živočichy ve své péči a vybrané subjekty, které je chovají.

Ráda bych na úvod své práce zdůraznila, že v této práci se zabývám pouze obratlovci a jedince bezobratlých nechávám stranou, protože právní úprava týkající se této problematiky je z velké části zaměřena právě na obratlovce. Jedním z prvních problémů, na které narážím při právní úpravě zvířat je rozdílná terminologie. Věnuji se proto různým pojmům a rozdílům mezi nimi v první kapitole své práce, kde definuji jednotlivé základní pojmy, které používám ve své práci a které jsou stěžejní pro celou problematiku. Poté se věnuji jednotlivým právním oblastem, ze kterých toto téma vychází a představím nejvýznamnější právní předpisy, které se věnují volně žijícím živočichům v lidské péči. Ve druhé kapitole představím jednotlivé způsoby, kterými je možné volně žijícího živočicha nabýt do lidské péče, a naopak i způsoby, které jsou zákonem zakázané a jak je možné postupovat u odlišných typů živočichů – zdravých živočichů, handicapovaných živočichů a chráněných živočichů. Ve třetí kapitole se věnuji nakládání s volně žijícími živočichy, péči o ně a podmínkám jejich chovu, obecným povinnostem, které chovatelům ukládají jednotlivé právní předpisy a podmínkám jejich přepravy. Ve čtvrté kapitole představuji vybrané subjekty, které se chovem volně žijících živočichů zabývají, jejich zvláštnosti, příslušnou právní úpravu související s nimi a dozor nad nimi. V poslední kapitole své práce se budu věnovat odpovědnosti související s volně žijícími živočichy, v rámci odpovědnosti občanskoprávní se věnuji škodě způsobené zvířetem i škodě, která může být způsobena jemu. Poté se budu zabývat deliktní odpovědností, představím delikty dle vybraných zákonů spolu s tresty a zvláštními opatřeními, které mohou být v souvislosti s nimi uloženy.

Cílem této práce je vytvořit ucelený základní přehled právních institutů, které souvisí s volně žijícími živočichy a péčí o ně. Také se věnuji představení vybraných subjektů, které chovají volně žijící živočichy, nastiňuji jejich zvláštnosti a rozdíly a dozoru nad nimi.

1. Právní východiska

V této kapitole definuji základní pojmy, které je nezbytné vysvětlit pro jednodušší orientaci v problematice volně žijících živočichů a péče o ně. Dále se budu věnovat jednotlivým právním odvětvím, ze kterých právní úprava vychází a představím právní předpisy, které tuto problematiku nejčastěji upravují.

1.1. Vymezení základních pojmů

V českém právním řádu je terminologie související s živými organismy nesourodá a nepřehledná. Jednotlivé právní předpisy používají odlišné definice pro stejná pojmová označení, nebo naopak používají odlišná označení pro obsahově stejnou množinu. I když se má práce zabývat pouze volně žijícími živočichy, je nutné vysvětlit různou terminologii používanou v jednotlivých právních předpisech.

1.1.1. Volně žijící živočich

Pojem volně žijící živočich je v českém právním řádu používán především v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (dále jen „*zákon o ochraně přírody a krajiny*“), v zákoně č. 162/2003 Sb., o zoologických zahradách (dále jen „*zákon o zoologických zahradách*“) a v zákoně č. 100/2004 Sb., zákon o obchodování s ohroženými druhy (dále jen „*zákon o obchodování s ohroženými druhy*“).

Dle zákona o ochraně přírody a krajiny je volně žijící živočich „*jedinec živočišného druhu, jehož populace se udržují v přírodě samovolně, a to včetně jedince odchovaného v lidské péči vypuštěného v souladu s právními předpisy do přírody. Živočichem se rozumí všechna vývojová stadia daného jedince.*“ Je to široký pojem, který zahrnuje bezobratlé i obratlovce, i když vynechává člověka. Pokud tento zákon používá pojem živočich, myslí se tím volně žijící živočich.¹

Volně žijící živočich je z pohledu soukromého práva věcí ničí, lze ho originálně nabyt přivlastněním, tedy odebráním z volné přírody. Odebírání volně žijících živočichů z volné přírody je však právní úpravou regulováno, a to na prvním místě zákonem o ochraně přírody a krajiny, ale i řadou dalších zákonů, například zákonem č. 449/2001 Sb., o myslivosti (dále jen „*zákon o myslivosti*“), či zákonem č. 99/2004 Sb., o rybářství (dále jen „*zákon o rybářství*“). Za volně

¹ § 3 odst. 1 písm. d) zákona o ochraně přírody a krajiny

žijícího živočicha je považován živočich, jehož druh se vyskytuje ve volné přírodě a samovolně udržuje svou populaci. Z tohoto důvodu je za volně žijícího živočicha považován také jedinec takového druhu odebraný z přírody, nebo i jedinec odchovaný v lidské péči.²

1.1.2. Zvíře

Dle zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání (dále jen „*zákon na ochranu zvířat proti týrání*“) se zvířetem rozumí „*každý živý obratlovec, kromě člověka, nikoliv však plod nebo embryo*“.³ Je to jediné výslovné vymezení pojmu zvíře v rámci celého právního řádu České republiky. Zákon rozděluje zvířata dle účelu chovu na zvířata hospodářská, zvířata v zájmovém chovu a zvířata pokusná.⁴

Pojem zvíře se dále objevuje v právní úpravě pro označení různých podkategorií zvířat, ne vždy však mají tyto pojmy používané různými právními předpisy stejný význam. U hospodářských zvířat je důležité se zaměřit na pojem obratlovec, protože právě v této části se jednotlivé definice této podkategorie pojmu zvířete nejvíce rozcházejí. §3 odst. 1 písm. c) zákona č. 166/1999 Sb., veterinární zákon (dále jen „*veterinární zákon*“) uvádí, že: „*hospodářskými zvířaty [jsou] zvířata využívaná převážně k chovu, výkrmu, práci a jiným hospodářským účelům, zejména skot, prasata, ovce, kozy, koně, osli a jejich kříženci, drůbež, běžci, králíci, kožešinová zvířata, zvěř ve farmovém chovu, ryby a jiní vodní živočichové, včely, včelstva a hmyz určený k lidské spotřebě nebo k výrobě zpracované živočišné bílkoviny*“.⁵ Zákon zde výslovně uvádí, že hospodářským zvířetem mohou být i bezobratlí. Vzhledem ke smyslu a úpravě veterinárního zákona je tento zákon zaměřen především na zvířata chovaná v lidské péči (zejména hospodářská zvířata). Úpravu veterinárního zákona má smysl rozšiřovat i na bezobratlé výhradně v situaci, kdy mají ke člověku stejný vztah jako tímto zákonem upravená hospodářská zvířata.⁶ Stejný výklad užívají i zákon č. 257/1997 Sb., o zemědělství (dále jen „*zákon o zemědělství*“), či zákon č. 154/2000 Sb., plemenářský zákon (dále jen „*plemenářský zákon*“).

² PRCHALOVÁ, Jana. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a Natura 2000: komentář a prováděcí předpisy*, Praha: Linde, 2006-. ISBN 978-80-7201-806-2., str. 27–28

³ § 3 zákona na ochranu zvířat proti týrání

⁴ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013. Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-2317-9., str. 315

⁵ § 3 odst. 1 písm. c) veterinárního zákona

⁶ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013. Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-2317-9., str. 312

Oproti tomu zákon na ochranu zvířat proti týrání má vlastní definici hospodářského zvířete, podle níž se jím rozumí „*zvíře chované pro produkci živočišných produktů, vlny, kůže nebo kožešin, popřípadě pro další hospodářské nebo podnikatelské účely, zejména skot, prasata, ovce, kozy, koně, osli a jejich kříženci, drůbež, králíci, kožešinová zvířata, zvěř a jiná zvířata ve farmovém chovu a ryby, včetně zvířat produkovaných jako výsledek genetických modifikací nebo nových genetických kombinací*“.⁷ Dle tohoto zákona zařazujeme zvíře mezi hospodářská zvířata na základě účelu, pro který je chováno. Oproti tomu ve smyslu veterinárního zákona jsou vyjmenované druhy hospodářským zvířetem, i když v praxi neslouží daný jedinec k hospodářskému účelu. Vzhledem k nekonzistentnosti právního pojmu zvíře i jeho případných podkategorií, je nutné si vždy uvědomit, v jakém právním předpisu se pohybujeme, a teprve dle toho vykládat, zda pod pojem zvíře spadají i bezobratlí, či nikoliv.⁸

Zákon na ochranu zvířat proti týrání dále stanovuje i definici volně žijícího zvířete. V souladu s definicí volně žijícího živočicha v zákoně o ochraně přírody a krajiny se jím rozumí takové zvíře, jehož druh se samovolně udržuje v přírodě, a to i v případě jeho chovu v zajetí. Podkategorií volně žijícího zvířete je zvíře handicapované, kterým je volně žijící zvíře, které v důsledku svého zranění, nemoci či jiných okolností není schopno trvale přežít ve volné přírodě.⁹ Handicapovaným zvířatům se budu věnovat později v rámci své práce.

Zvíře v zájmovém chovu je dle tohoto zákona zvíře, u kterého: „*hospodářský efekt není hlavním účelem chovu, a to buď chované v prostorách k tomu určených nebo v domácnosti, jehož chov slouží především zájmové činnosti člověka, nebo zvíře sloužící člověku jako jeho společník*“.¹⁰ Jeho podkategorií je zvíře vyžadující zvláštní péči; oběma se budu detailněji věnovat u problematiky zoologických zahrad.¹⁰ Oproti tomu zvířata v lidské péči jsou závislá na bezprostřední péči člověka a zařazujeme k nim toulavá a opuštěná zvířata.¹¹

⁷ § 3 písm. d) zákona na ochranu zvířat proti týrání

⁸ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013. Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-2317-9., str. 311-313

⁹ Tamtéž str. 315

¹⁰ § 3 písm. e) a písm. g) zákona na ochranu zvířat proti týrání

¹¹ § 3 písm. b) h) i) zákona na ochranu zvířat proti týrání

¹³ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9., str. 1746.

Pro úplnost je třeba dodat, že pojem zvíře se objevuje i v rámci soukromého práva, konkrétně v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (dále jen „občanský zákoník“). I přes to, že tento pojem občanský zákoník výslovně nedefinuje, nalezneme v něm ustanovení § 494, které uvádí, že: „živé zvíře má zvláštní význam a hodnotu již jako smysly nadaný živý tvor. Živé zvíře není věcí a ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze.“ Toto ustanovení je projevem tzv. derefikace neboli odvěcnění zvířete a reaguje na změnu přístupu člověka ke zvířeti, kde se vztah mezi nimi mění z podmaňujícího na symbioticko-užívací.¹³

Dle mého názoru je vymezení pojmu zvíře napříč právní úpravou nejednotné a velmi matoucí především pro běžné recipienty práva. Podrobněji se dalším souvisejícím pojmům budu věnovat v následujících částech práce.

1.1.3. Péče člověka

Terminologie tohoto pojmu není zcela jasná. Zákon na ochranu zvířat proti týrání v § 3 definuje zvíře v lidské péči jako „zvíře závislé na bezprostřední péči člověka“, ale v následujících ustanoveních používá další pojmy jako „zvíře vyžadující zvláštní péči“, „zvíře v chovu“, „chov zvířat“ apod., aniž by upřesnil vzájemný vztah mezi těmito pojmy.¹² Zákon o ochraně přírody a krajiny lidskou péči nijak nedefinuje, ale uvádí pojem chov jako „jakékoli držení živočicha v zajetí“¹³.

1.1.4. Chovatel a chov

Dle zákona na ochranu zvířat proti týrání je chovatelem „každá právnická nebo fyzická osoba, která drží nebo chová (dále jen „chová“) zvíře nebo zvířata, trvale nebo dočasně, přemísťuje zvíře, nebo obchoduje se zvířaty, provozuje jatky, útulky, záchranné stanice, hotely a penziony pro zvířata nebo zoologické zahrady, provádí pokusy na zvířeti nebo zvířatech anebo pořádá jejich veřejná vystoupení“.¹⁴ Zákonodárce zde úmyslně uvádí velmi širokou definici, aby byla pokryta co nejširší škála možností nakládání se zvířaty či držení zvířat, ale není zde upraven např. odchyt volně žijících zvířat. S pojmem chovatel nijak nesouvisí ani vlastnické právo k danému jedinci. Hlavním účelem takovéto definice je zajistit, aby se vhodně a správně chovali ke

¹² STEJSKAL, Vojtěch a Martin LESKOVJAN, ed. *Člověk a zvíře – v zajetí či v péči?: aktuální právní a věcné otázky nakládání se zvířaty*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. Vodnář, 2010. ISBN 978-80-87146-33-0., str. 8-9

¹³ § 3 odst. 1, písm. s) zákona o ochraně přírody a krajiny

¹⁴ § 3 písm. k) zákona na ochranu zvířat proti týrání

zvířatům nejen jejich vlastníci, ale i každý, kdo je (i když pouze dočasně) drží. Díky tomu lze poté každého z nich postihnout za případné protiprávní jednání.

Obdobně definuje chovatele i veterinární zákon, podle něhož se jím rozumí: „*každý, kdo zvíře vlastní či drží, anebo je pověřen se o ně starat, ať již za úplatu nebo bezúplatně, a to i na přechodnou dobu.*“¹⁵

Jiný přístup k chovu má zákon o myslivosti. Dle § 3 odst. 1 zákona o myslivosti se chovem zvěře: „*rozumějí odborné zásahy sledující určité vymezené biologické cíle, zachování rovnováhy mezi stavy spárkaté zvěře a prostředím, udržování přírodní kvality genofondu zvěře, cílené zvyšování chovné kvality zvěře a úprava stavů zvěře na optimální stav.*“¹⁶ Dle mého názoru chov zvěře dle zákona o myslivosti nespadá pod pojem lidské péče. Uživatel honitby má sice povinnost určitou péči zvěři ve své honitbě zabezpečovat, jedná se ale o regulaci stavu zvěře či určitou výpomoc v době nouze, jako je zajištění krmení v zimě či zajištění napajedel v případě požáru.¹⁷ Volně žijící živočichové, kteří žijí v honitbě (resp. jedinci druhů, které jsou zvěři) ale nejsou v běžných podmínkách na uživateli honitby nijak závislí a nenaplnují tak výše uvedenou definici zvířat v lidské péči uvedenou v zákoně na ochranu zvířat proti týrání.

Vzhledem k výše uvedeným definicím je pro potřeby této práce možné vymezit volně žijícího živočicha v lidské péči jako jedince druhu, jehož populace se v přírodě udržují samovolně, který je chován v zajetí a je tedy závislý na bezprostřední péči člověka, a to bez ohledu na to, zda by bez této péče byl, či nebyl schopen přežít ve svém přirozeném prostředí.

1.2. Relevantní oblasti právní úpravy

Problematika právního režimu volně žijících živočichů v péči člověka zasahuje do celé řady právních předpisů. Zásadní je úprava druhové ochrany přírody, včetně regulace mezinárodního obchodu a právní úprava ochrany zvířat proti týrání. S tématem dále souvisí i právní úprava veterinární péče, zoologických zahrad, myslivosti, záchranných stanic a dalších. Jednotlivým dílčím aspektům se budu věnovat v následujících kapitolách, v této se věnuji především jejich východiskům.

¹⁵ § 3 odst. 1 písm. a) veterinárního zákona

¹⁶ § 3 odst. 1 zákona o myslivosti

¹⁷ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013. Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-2317-9., str. 424–426

V současnosti probíhá ochrana volně žijících živočichů na vícero úrovních – mezinárodní, evropské a vnitrostátní. Jak uvádí Damohorský: „Cílem všech právních úprav je přispět prostřednictvím nástrojů a prostředků práva k záchraně druhů ohrožených a ke snížení míry jejich ohrožení, tedy k celkovému zachování všech forem biodiverzity na planetě.”¹⁸

Vzhledem k množství podnětů, které musí právní úprava pokrýt, se nelze zaměřit pouze na jednotlivé druhy, je nutné se také podívat na ochranu ze širší perspektivy a chránit celá stanoviště a ekosystémy. Pro zachování současného života člověka na naší planetě je nutné chránit biologickou rozmanitost, tedy biodiverzitu, ne pouze jednotlivé druhy zvířat. V tomto ohledu je v současné době nutná spolupráce na mezinárodní úrovni v podobě jednotlivých dohod. Typickými příklady jsou úmluvy o ochraně migrujících druhů, regulace mezinárodního obchodu s ohroženými druhy nebo ochrana biokoridorů procházejících vícero státy. Biodiverzita je chráněna mezinárodním právem především pro to, že zájem a na jejím zachování a užitek z ní mají všechny státy světa, ale ohrožení biodiverzity, byť na národní úrovni má mezinárodní rozměr a ovlivní i jiné státy.

Jedna z nejvýznamnějších úmluv je tzv. Bernská úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť z roku 1982 (*The Berne Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats*). Mezi smluvní strany patří všechny státy Evropské unie. Ochrana je v rámci této úmluvy směřována vůči celým druhům volně žijících živočichů (především ohrožených) a jejich přírodních stanovišť, protože pro smysluplnou ochranu je nutná spolupráce mezi jednotlivými státy. Ve 4 přílohách této úmluvy nalezneme seznam přísně chráněných druhů živočichů, přísně chráněných druhů rostlin, chráněné druhy živočichů a zakázané prostředky a způsoby zabíjení, odchytu a jiných forem využívání.¹⁹

Další významnou úmluvou týkající se volně žijících živočichů je Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (*Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals*), aneb Bonnská úmluva z roku 1983. Jejím cílem je ochrana stěhovavých druhů

¹⁸ DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-338-7., str. 398, marg. č. 1449

¹⁹ Bernská úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť z roku 1982 (*The Berne Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats*).

živočichů ve všech místech jejich výskytu včetně migračních cest v rámci mezinárodní spolupráce.²⁰

1.2.1. Evropské předpisy

Primárním předpisem Evropské unie je Smlouva o fungování Evropské unie. Základem pro sekundární předpisy je článek 13, který uvádí: „*Při stanovování a provádění politik Unie v oblastech zemědělství, rybolovu, dopravy, vnitřního trhu, výzkumu a technologického rozvoje a vesmíru zohledňují Unie a členské státy plně požadavky na dobré životní podmínky zvířat jako vnímajících bytostí, přitom zohlední právní nebo správní předpisy a zvyklosti členských států spojené zejména s náboženskými obřady, kulturními tradicemi a regionálním dědictvím.*“ Evropská unie vnímá životní prostředí jako jeden ze základních pilířů společnosti a svým primárním i sekundárním právem vytváří nástroje pro jeho ochranu. V další části vymezují vybrané evropské předpisy související s tématem mé práce.²¹

Směrnice Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin vychází mimo jiné právě z článku 13 Smlouvy o fungování Evropské unie. Cílem této směrnice je zachovat biologickou diverzitu, a to díky zachování a ochraně přírodních stanovišť, které slouží volně žijícím živočichům.²² Vychází z ní zákon o ochraně přírody a krajiny a zákon o myslivosti.

Směrnici Rady 1999/22/ES ze dne 29. března 1999 o chovu volně žijících živočichů v zoologických zahradách implementoval do českého právního řádu zákon o zoologických zahradách. Směrnice provádí svůj cíl zachování biologické diverzity pomocí zoologických zahrad. Obsahem této směrnice jsou opatření pro zoologické zahrady při udělování licenci pro jejich provozování a dohled nad nimi.

Mezi další významné evropské předpisy patří např. nařízení Rady (ES) č. 1/2005 ze dne 22. prosince 2004 o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činností a o změně směrnic

²⁰ Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (*Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals*).

²¹ Preambule ve spojení s čl. 13 Smlouvy o fungování Evropské unie (*Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union*)

²² Směrnice Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

64/432/EHS a 93/119/ES a nařízení (ES) č. 1255/97, které se promítá např. do zákona na ochranu zvířat proti týrání, konkrétní úpravě přepravy zvířat se věnují v následujících kapitolách.

Pro problematiku pokusů na zvířatech je nejvýznamnějším předpisem Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010 o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely, věnují se jí ve 4. kapitole, v části pojednávající o zařízeních určených pro pokusná zvířata.

1.2.2. Ústavní východiska právní ochrany volně žijících živočichů

Právní ochrana životního prostředí vychází z ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen „*Ústava*“), konkrétně ze čl. 7, který uvádí, že „*Stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství.*“ Je to jediné ustanovení v celé Ústavě, ve kterém můžeme nalézt zájem na životním prostředí a jeho ochraně. Dle Syllové se ochranou přírodního bohatství rozumí ochrana všech složek přírodního prostředí a jejich vzájemně propojených vazeb. Mezi složky přírodního bohatství se řadí i organismy a jejich ekosystémy. Přírodní bohatství je vykládáno v podstatě identicky s pojmem životní prostředí.²³ Článek 7 ale především vyjadřuje princip odpovědnosti státu za příznivý stav životního prostředí.²⁴ Jak je zřejmé, ústavní právo se věnuje druhové ochraně v rámci ochrany přírodního bohatství, ne ochraně volně žijících živočichů či zvířat v péči člověka.

Dle Nálezu Ústavního soudu z 8.7.2010, Pl. ÚS 8/08 je ochrana a zlepšování stavu druhového bohatství a ekosystémů ústavně konformní cíl, který je součástí veřejného zájmu na životním prostředí. Zároveň je to i individuální zájem každého jednotlivce, protože sdílí toto prostředí se všemi členy společnosti.^{25 26}

²³ SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, Vladimír, SUCHÁNEK, Radovan, SYLLOVÁ, Jindřiška. *Ústava České republiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, str. 90.

²⁴ STEJSKAL, Vojtěch. *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. ISBN 978-80-87146-65-1., str. 143.

²⁵ STEJSKAL, Vojtěch. *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. ISBN 978-80-87146-65-1., str. 145.

²⁶ Nález Ústavního soudu č. 256 / 2010 Sb. - Nález rozebírá návrh na zrušení ustanovení zákona o ochraně přírody, které se týkaly oprávnění orgánu ochrany přírody k zásahu ke zlepšení přírodního a krajinného bohatství a dále ustanovení, které ukládá povinnost vlastníkům a nájemcům za určitých podmínek tyto zásahy strpět. Ministerstvo životního prostředí uvedlo, že ochrana přírody a krajiny je veřejným zájmem a účelem ustanovení je zajistit v krajních případech, kdy vlastník pozemku či jeho nájemce neplní své povinnosti a tím je ohrožuje zachování druhového bohatství.

Jak už bylo řečeno výše, Ústava se již dále životnímu prostředí nevěnuje, ale ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod (dále jen „*Listina základních práv a svobod*“) ano. Dle prvních dvou článků má každý právo na příznivé životní prostředí a na včasné a úplné informace o jeho stavu a stavu přírodních zdrojů. Ustanovení ve čl. 35 odst. 3 zní: „*Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.*“ Na ústavní úrovni jsou tedy základy právní ochrany životního prostředí zakotveny již od vzniku samostatné České republiky a jednotlivé zákony a podzákoné právní předpisy slouží k naplnění daných ustanovení.

1.2.3. Druhá ochrana bohatství

Ochrana volně žijících živočichů je upravena především v zákoně o ochraně přírody a krajiny. Ten vymezuje obecné zásady ochrany přírody, základní definice, chráněná území, práva a povinnosti při ochraně přírody a správní orgány ochrany a jejich pravomoci. Ochranu volně žijícím živočichům tento zákon přináší na prvním místě ve formě obecné ochrany, kdy nechrání jedince, ale jednotlivé druhy, resp. populace. Ustanovení § 5 odst. 1 tohoto zákona je zásadní pro ochranu celých druhů proti jejich vyhubení, ohrožení nepůvodními druhy, narušení jejich ekosystémů či přílišné exploataci v přírodě.²⁷

Zákon dále poskytuje ochranu i jednotlivým volně žijícím živočichům, ale pouze těm, kteří patří ke zvláště chráněným druhům dle § 48. Tyto druhy se dělí na tři kategorie podle stupně ohrožení a jedinci těchto druhů mají nastavenou zvýšenou ochranu – jsou chráněni ve všech vývojových stádiích, vybraní živočichové jsou chráněni i uhynulí, jejich sídla a biotopy jsou chráněny také.²⁸ Oproti obecné ochraně stanovené v § 5 tohoto zákona je zde tedy chráněn každý jedinec.²⁹

Zvláštní ochrana je poskytována též všem druhům ptáků, kteří volně žijí na evropském území členských států EU (vzhledem k tomu, že se týká všech druhů, je systematicky řazena do

Ústavní soud napadená ustanovení necharakterizoval jako protiústavní a návrh na jejich zrušení zamítl.

²⁷ PRCHALOVÁ, Jana. Zákon o ochraně přírody a krajiny a Natura 2000: komentář a prováděcí předpisy, Praha: Linde, 2006. ISBN 978-80-7201-806-2., str. 41–42.

²⁸ § 50 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

²⁹ PRCHALOVÁ, Jana. Zákon o ochraně přírody a krajiny a Natura 2000: komentář a prováděcí předpisy, Praha: Linde, 2006-. ISBN 978-80-7201-806-2., str. 155.

části druhé zákona o ochraně přírody a krajiny věnované obecné ochraně). Vychází z transponované směrnice Rady č. 2009/147/ES o ochraně volně žijících ptáků. Ptáci jsou chráněni téměř srovnatelným způsobem se zvláště chráněnými živočichy.³⁰

1.2.4. Obchodování s ohroženými druhy

Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, v originále Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (dále jen „Úmluva CITES“), se snaží celosvětově kontrolovat mezinárodní obchod s exempláři vyjmenovaných druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a chránit je před vyhubením. Ve vztahu k živočichům se týká především obchodu s volně žijícími živočichy, ale vztahuje se i na jedince odchované v zajetí. Byla podepsána v březnu roku 1973 ve Washingtonu a Československo se k ní připojilo až v únoru roku 1992. Česká republika ji po rozdělení federace převzala a po vstupu do Evropské unie pro ni začala platit i relevantní unijní právní úprava. Evropská unie postupuje ohledně CITES jednotně již od roku 1984 a předpisy jsou v mnoha ohledech přísnější než samotná Úmluva. Platným unijním aktem v této oblasti je nařízení Rady (ES) č. 338/97 ze dne 9. prosince 1996 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi.³¹

Nařízení Rady č. 338/97/ES je jedno z nejvýznamnějších unijních nařízení v oblasti ochrany životního prostředí. Jeho obsah je ve shodě se zásadami a normami Úmluvy CITES, provádí se v souladu s touto Úmluvou a jeho součástí je i seznam druhů živočichů, kterých se týká. Zavádí čtyři kategorie ochrany podle příloh (A, B, C, D) a podle těchto kategorií je více či méně omezena možnost obchodu s exempláři daných druhů. Hlavním záměrem tohoto nařízení je ochrana volně žijících živočichů (a planě rostoucích rostlin) a zaručení jejich uchování v přírodních ekosystémech pomocí regulace mezinárodního i vnitrostátního obchodu s nimi.³² Adaptačním předpisem na vnitrostátní české úrovni je zákon č. 100/2004 Sb., zákon o obchodování s ohroženými druhy. Z hlediska tématu práce je problematika obchodování s vyjmenovanými druhy relevantní z toho důvodu, že se jedná o volně žijící živočichy, u kterých vzniká zájem zákonodárce o zachování jejich druhu ve volné přírodě, a tím zachování biodiverzity

³⁰ PRCHALOVÁ, Jana. *Právní ochrana zvířat*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-763-8., str. 175-176.

³¹ Nařízení Rady (ES) č. 338/97 a nařízení Komise (ES) č. 865/2006.

³² STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1., str 298-301.

a rovnováhy v rámci ekosystému. Z výše uvedeného vyplývá, že jsou v rámci právního řádu odlišně upraveny poměry nakládání s ohroženými druhy oproti neohroženým druhům.

1.2.5. Ochrana zvířat proti týrání

Na úrovni českého práva působí především zákon na ochranu zvířat proti týrání. Tento zákon vychází z vědeckého poznání, že zvířata mohou zažívat bolest či utrpení a zaslouží si od člověka ochranu a péči. Vztahuje se pouze na obratlovce, a to jak domácí, tak i volně žijící. Samotný zákon chrání zvířata před týráním, propagací týrání, bezdůvodným usmrcením a opuštěním.³³ Promítají se do něj ustanovení řady směrnic Evropské unie a doplňuje ho několik prováděcích předpisů – např. vyhláška o drezuře zvířat, jejich ochraně při veřejném vystoupení či při přepravě.

V souvislosti se zaměřením na zvířata nepoužívá tento zákon pojem volně žijící živočich, ale volně žijící zvíře. Tento pojem zákon definuje v § 3 odst. 1 písm. b) jako: „*zvíře, patřící k druhu, jehož populace se udržuje v přírodě samovolně, a to i v případě jeho chovu v zajetí.*” U volně žijících zvířat výše uvedený zákon upravuje zákaz určitých způsobů lovu. Jedná se o například o techniky, které prohlubují bolest zvířete, nebo je neusmrtí okamžitě, typicky např. železná past či luk. Dále jsou zakázány způsoby lovu, které jsou považovány za neetické (např. lov pomocí zdroje umělého osvětlení, pomocí letadla či motorového vozidla) nebo lov, který je neselektivní a potenciálně může způsobit utrpení zvířete (např. výbušniny). Obdobné zákazy a omezení jsou i v některých dalších právních předpisech, např. v zákoně o myslivosti. Dle zákona na ochranu proti týrání je naopak povolen odchyt zvířat, který pro zvíře není smrtící ani zraňující, a po kterém je možný jeho návrat do volné přírody - např. odchyt a kroužkování ptactva pro ornitologické účely.³⁴

Tento zákon vymezuje především, jak nakládat se zvířaty, stanoví zákaz týrání a jeho propagaci a definuje, jaké činnosti jsou považovány za týrání, upravuje zákaz usmrcení zvířete bez důvodu, kompetence orgánů ochrany zvířat a právní delikty. Byl vícekrát novelizován, za zmínku stojí především tzv. euronovela (zákon č. 77/2004 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů), která doplnila podmínky

³³ DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-338-7., str. 409, marg. č. 1496.

³⁴ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1., str 478–481.

přepravy zvířat, detaily u volně žijících živočichů a změnila přístup k pokusným zvířatům, a pomohla tak splnit podmínky pro vstup České republiky do Evropské unie.³⁵

Naposledy byl tento zákon novelizován zákonem č. 501/2020 Sb., který vstoupil v platnost 4. prosince 2020 a nabyl účinnosti 1. února 2021. Novela transponuje směrnici Evropské unie o ochraně zvířat pro vědecké účely a zavádí pojem množírny psů spolu s ustanoveními, které mají předcházet jejich fungování. Zpřísňuje podmínky pro chovatele zvířat ve zvláštní péči, zakazuje klecový chov nosnic s účinností od roku 2027, upravuje podmínky chovu primátů nebo zakazuje drezuru nově narozených volně žijících druhů zvířat.³⁶

Mezi další významné související právní předpisy patří veterinární zákon. Tento zákon se věnuje především požadavkům veterinární péče na chov a zdraví zvířat s důrazem na předcházení onemocnění zvířat, ochranu životního prostředí před nepříznivými vlivy, které souvisí s chovem zvířat, veterinární asanací a obsahuje právní úpravu související s živočišnými produkty. Konkrétně se zákon v souvislosti s volně žijícími živočichy věnuje především povinnostem chovatele a přepravě jedinců.³⁷

Volně žijící živočichové jsou chováni v lidské péči v nejrůznějších situacích. Jedním z nejběžnějších chovatelů volně žijících živočichů jsou zoologické zahrady, které jsou zejména upraveny v zákoně o zoologických zahradách. Ten implementoval výše zmíněnou Směrnici Rady č. 99/22/ES, o chovu volně žijících živočichů v zoologických zahradách. Tento zákon vymezuje základní pojmy, podmínky provozování zoologických zahrad, proces udělení licence k provozování, kontrolu a související přestupky.³⁸

³⁵ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013. Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-2317-9., str. 299.

³⁶ MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, Novinky v legislativě, Novela zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání [online]. 7.12.2020 [citováno 22.11.2021] Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/novinky-v-legislative/_prezentace_c_z_mze_legislativa_pravni-predpisy-mze_novinky-v-legislative_novy-pravni-predpis-ucinnny-od-1-2-2021.html

³⁷ § 1 veterinárního zákona

³⁸ § 1 zákona o zoologických zahradách

2. Způsoby nabytí volně žijícího živočicha

V této kapitole se věnuji jednotlivým způsobům, jakými se volně žijící živočich dostane do sféry člověka. Vymezuji rozdíl odchyty u zdravých volně žijících živočichů, handicapovaných živočichů a chráněných živočichů. V závěru kapitoly se věnuji nastínění pojmu odchov.

2.1. Odchyt (odnětí) z volné přírody

Charakteristickým znakem volně žijícího živočicha je jeho svobodný a nerušený pohyb v jeho přirozeném prostředí. Právní úprava takový stav podporuje různými nástroji, ale zároveň předvídá situace, v nichž se volně žijící živočich může dostat pod přímý vliv člověka. Dalšími možnými způsoby nabytí volně žijících živočichů je odchov, případně pomocí sekundární možnosti nabytí od původního vlastníka, jako je směna či koupě.

2.1.1. Zdravý volně žijící živočich

Zákon na ochranu přírody a krajiny nevyklučuje jedince volně žijících živočichů z vlastnictví. Naopak v § 54 odst. 1 tohoto zákona ukládá povinnost prokázat zákonný původ volně žijícího živočicha (v tomto případě ohroženého). Zákonodárce počítá s možným odebráním volně žijícího živočicha z přírody a používá termín odchyt v zákoně na ochranu přírody a krajiny i v zákoně na ochranu zvířat proti týrání. Úplný zákaz platí pro odchyt jedinců volně žijících živočichů původních druhů žijících na území České republiky za účelem jejich domestikace nebo drezury, výjimkou jsou dravci určené pro výkon sokolnictví. Zákaz platí pouze pro obratlovce, volně žijící bezobratlé živočichy lze odchytit i pouze za účelem zájmového chovu.³⁹

Samotný odchyt se řídí § 14 zákona na ochranu zvířat proti týrání. Toto ustanovení v prvním odstavci stanoví zakázané prostředky odchyty (jako např. oko, síť, jedovaté návnady či čelist'ové pasti) a je stanoveno, že zvířata nesmí být při odchyty týrána. V případě deratizací škodlivých organismů se postupuje dle veterinárního zákona. Existují konkrétní výjimky, kdy se mohou použít některé zakázané prostředky z prvního odstavce. Je to např. síť u kroužkování ptáků či oslňující zařízení u úpravy stavu zvěře dle zákona o myslivosti za podmínky, že bude zabezpečeno, že účinek opatření se bude vztahovat cíleně na vyjmenovaný druh zvěře a nezpůsobí utrpení jiným jedincům. Vedle právní úpravy v zákoně na ochranu zvířat proti týrání se v určitých

³⁹ § 14 zákona na ochranu proti týrání

případech, týkajících se zejména ochrany ptáků, uplatní zvláštní pravidla uvedená v předpisech na ochranu přírody a krajiny, například se jedná o odchyt ptáků pro jejich kroužkování.⁴⁰

2.1.2. Handicapovaný živočich

Problematikou handicapovaných živočichů se zabývá jak zákon na ochranu přírody a krajiny, tak zákon na ochranu zvířat proti týrání. Zákon o ochraně přírody a krajiny ale zraněného volně žijícího živočicha přímo nedefinuje. V rámci definice záchranných stanic pouze popisuje, jakým živočichům taková záchranná stanice poskytuje pomoc a péči, jedná se o živočichy trvale neschopné přežít v důsledku zranění či nemoci.⁴¹ Zákon se jim dále nijak výrazně nevěnuje, pouze zavádí povinnosti pro osobu, která by takového živočicha ujala. V takové situaci je nálezce povinen zajistit nezbytné ošetření živočicha nebo jej co nejdříve předat záchranné stanici a zároveň přijmout opatření k zamezení takových tělesných změn nebo změn chování, které by do budoucna zamezily živočichovi v návratu do volné přírody.⁴² Jedná-li se o zvláště chráněného živočicha, nemá osoba, která se ho ujala, možnost se starat se o něj sama, ale je povinna jej bezodkladně předat k ošetření do záchranné stanice. Ta vede evidenci přijatých zvláště chráněných živočichů a jejich ošetření.⁴³

Oproti tomu se úprava v zákoně na ochranu zvířat proti týrání lehce liší, zákon definuje handicapované zvíře jako „*volně žijící zvíře, které je v důsledku zranění, nemoci nebo jiných okolností dočasně či trvale neschopno přežít ve volné přírodě*“, a je nutné tento pojem vykládat jako speciální úpravu vůči handicapovanému živočichovi dle zákona na ochranu přírody a krajiny.⁴⁴ Dle tohoto zákona je každý, kdo se ujal handicapovaného zvířete povinen zajistit péči o něj dle druhého odstavce. Ten na rozdíl od prvního odstavce užívá pouze pojem chovatel. Můžeme tedy vyvodit, že není dle tohoto zákona možné, aby si handicapované zvíře ponechal každý, ale pouze chovatel, který poskytuje soustavnou péči handicapovaným zvířatům. O jeho konkrétních povinnostech píšou dále ve své práci.⁴⁵

⁴⁰ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013. Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-2317-9., str. 352-354

⁴¹ § 3 odst. 1 písm. f) zákona o ochraně přírody a krajiny

⁴² § 5 odst. 11 spolu s § 52 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny

⁴³ § 52 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny

⁴⁴ § 3 písm. 1 zákona č. 246/1992 Sb., zákona na ochranu zvířat proti týrání

⁴⁵ §14b zákona na ochranu zvířat proti týrání

Problematika péče o handicapované volně žijících živočichy se zřetelně liší od právní úpravy týkající se zdravých volně žijících živočichů v lidské péči (jako jsou zoologické zahrady či zájmový chov). Vyhláška č. 316/2009 Sb., vyhláška o držení živočichů dočasně nebo trvale neschopných přežít ve volné přírodě a o péči o tyto živočichy v záchranných stanicích (dále jen „*vyhláška o handicapovaných živočiších*“) provádějící zákon o ochraně přírody a krajiny se vztahuje pouze na záchranné stanice a návrat vyléčených živočichů zpět do přirozeného prostředí. Dle Traplové je: „*Hlavním cílem péče o handicapovaná zvířata [...] co nejrychlejší uvedení handicapovaného zvířete do takového fyzického a psychického stavu, aby bylo zdravé a nepoškozené a žádné zjizvitelné překážky mu nebránily zapojit se plnohodnotně do života v jeho přirozeném prostředí.*“⁴⁶ Vyhláška se netýká oslabených živočichů díky hladovění, parazitům či příznakům otravy, migrujícím živočichům v nevhodné oblasti či živočichů s porušenými vzorci chování (např. schopnost opatřovat si přirozenou potravu, reakce na přirozené nepřátele, plachost atd.).⁴⁷

Vedle této vyhlášky vydané Ministerstvem životního prostředí vydalo Ministerstvo zemědělství vyhlášku č. 114/2010 Sb., vyhláška o ochraně handicapovaných zvířat při chovu (dále jen „*vyhláška o chovu handicapovaných zvířat*“). Ta se zabývá podrobněji poskytováním soustavné péče o handicapované živočichy před jejich vypuštěním, kterým se ale již nezabývá. Dle Traplové tedy nedochází k překrývání právní úpravy.

Vyhláška o chovu handicapovaných zvířat byla přijata jako podzákonný předpis provádějící zákon na ochranu zvířat proti týrání, a proto také využívá definici handicapovaného zvířete dle tohoto zákona. Zvíře dle této definice je dočasně či trvale neschopno přežít ve volné přírodě. V praxi se tak může stát, že je zaměněno nálezcem za toulavé zvíře pocházející ze zájmového chovu. Takto ztracená toulavá zvířata se za handicapovaná zvířata dle zákona na ochranu proti týrání nepovažují.⁴⁸ Vyhláška definuje jednotlivá období péče, při kterých je handicapovanému zvířeti poskytováno lékařské ošetření, rehabilitační pomoc či intenzivní péče. Chovatel má povinnost zajistit podmínky pro chov handicapovaných zvířat, jejich šetrný odchyt a

⁴⁶ MACHEK, Jiří. Výklad k vyhlášce č. 114/2010 Sb., o ochraně handicapovaných zvířat při chovu – zpracovaný na základě odůvodnění k návrhu vyhlášky. [online]. 24.10.2010. [citováno 30.11.2021]. Dostupné na: https://eagri.cz/public/web/file/52189/Duv_handicapny_net.pdf.

⁴⁷ § 2 vyhlášky o handicapovaných živočiších

⁴⁸ MACHEK, Jiří. Výklad k vyhlášce č. 114/2010 Sb., o ochraně handicapovaných zvířat při chovu – zpracovaný na základě odůvodnění k návrhu vyhlášky. [online]. 24.10.2010. [citováno 30.11.2021]. Dostupné na: https://eagri.cz/public/web/file/52189/Duv_handicapny_net.pdf.

přepřavu, prostředí a způsob chovu, volnost pohybu, přípravu na vypuštění zpět do volné přírody a intenzivní péči o mláďata. Těmto otázkám bude věnována pozornost v pozdější kapitole.⁴⁹

2.1.3. Odchyt handicapovaných zvířat

Vzhledem k tomu, že se odchyt řídí zákonem na ochranu zvířat proti týrání, používám terminologii určenou tímto zákonem, tedy handicapované zvíře. I zde se na odchyt uplatní obecně § 14, který zakazuje určité prostředky odchyty. Ale vzhledem k potřebě záchrany a pomoci zraněnému zvířeti zákaz odchyty do smyček a sítí u handicapovaných zvířat neplatí, pokud je účelem tohoto odchyty jejich převoz do záchranné stanice.⁵⁰ Je zde výjimka i u přepravy handicapovaných zvířat, kterým je možné během přepravy svázat končetiny, především z důvodu ochrany zvířete, ale i osoby, která je převáží.⁵¹

2.1.4. Chráněný živočich

Zákon na ochranu přírody a krajiny upravuje také pojem zvláště chráněného živočicha. Jedná se o jedince druhu definovaného § 48 tohoto zákona, který je ohrožený, vzácný či vědecky a kulturně velmi významný. Zákon tyto druhy rozděluje na kriticky ohrožené, silně ohrožené a ohrožené. Seznam těchto živočichů a stupeň jejich ohrožení udává Ministerstvo životního prostředí ve vyhlášce č. 395/1992 Sb., vyhláška ministerstva životního prostředí, kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

Takovýto živočich je chráněn ve všech vývojových stádiích, chráněna jsou i jeho sídla. Dle § 50 odst. 2 je dále: „zakázáno škodlivě zasahovat do přirozeného vývoje zvláště chráněných živočichů, zejména je chytat, chovat v zajetí, rušit, zraňovat nebo usmrcovat. Není dovoleno sbírat, ničit, poškozovat či přemísťovat jejich vývojová stádia nebo jimi užívaná sídla. Je též zakázáno je držet, chovat, dopravovat, prodávat, vyměňovat, nabízet za účelem prodeje nebo výměny”.

Od tohoto ustanovení je možné se odchýlit u ohrožených živočichů, a to v prokazatelně nezbytných případech týkajících se např. ochrany veřejného zdraví, bezpečnosti a leteckého provozu. Tuto výjimku musí povolit orgán ochrany krajiny a v rámci svého rozhodnutí je oprávněn

⁴⁹ § 3 odst. 1 vyhlášky o ochraně handicapovaných zvířat při chovu

⁵⁰ § 14 odst. 6 zákona na ochranu zvířat proti týrání

⁵¹ § 8f odst. 3 písm. g) zákona na ochranu zvířat proti týrání

stanovit povinnost označení ohroženého živočicha nezaměnitelnou a nesejmutelnou značkou.⁵² Dle § 50 odst. 3 se ochrana nevztahuje na případy, kdy je zásah do přirozeného vývoje u kategorie ohrožených živočichů možný ze stanovených důvodů, je ale nutné předchodzí stanovisko orgánu přírody (výjimkou je případ nutného zásahu). V ostatních případech je možné udělit výše zmíněnou výjimku dle § 56, a to buď rozhodnutím nebo opatřením obecné povahy.

Vzhledem k nutnosti zvýšené ochrany u takto ohrožených živočichů, ukládá zákon zvláštní povinnosti pro vlastníky zvláště chráněných živočichů. Vývoz takového jedince z České republiky lze pouze na základě povolení Ministerstva životního prostředí, které lze udělit pouze, pokud žadatel splní tyto podmínky - vědecký orgán vyvážejícího státu sdělí stanovisko, že vývoz neohrožuje přežití dotčeného druhu, jedinec nebyl získán za porušení předpisů na ochranu přírody a krajiny, každý jedinec bude přepravován a odchycen tak, aby bylo zabráněno poškození na zdraví a krutému zacházení (tedy v souladu se zákonem na ochranu zvířat proti týrání).⁵³

2.2. Odchov

Dalším způsobem nabytí volně žijícího živočicha (tedy jedince druhu, jehož populace se v přírodě udržují samovolně) je jeho odchov v zajetí (péči člověka). Dle zákona na ochranu přírody a krajiny je živočich odchovaný v lidské péči definován jako „*jedinec živočišného druhu narozený a odchovaný v kontrolovaném prostředí jako potomek rodičů získaných v souladu s tímto zákonem a právními předpisy v oblasti obchodování s ohroženými druhy*“.⁵⁴ Tato definice byla do zákona vložena v souladu s formulací tohoto pojmu v Úmluvě CITES.⁵⁵ Ve smyslu občanskoprávním se jedná o přírůstek, který dle § 1073 odst. 1 občanského zákoníku, náleží vlastníku zvířete.

Předpisy, které se zabývají odchovem zvířat, především zakládají povinnosti chovatelům ohledně chovu, prodeje či vypuštění takového volně žijícího živočicha zpět do jeho přirozeného prostředí. Tuto problematiku budu podrobněji rozebírat dále ve své práci v následující kapitole.

⁵² § 48 - §56 zákona o ochraně přírody a krajiny

⁵³ §18 zákon o obchodování s ohroženými druhy

⁵⁴ § 3 odst. 1 písm. e) zákona o ochraně přírody a krajiny

⁵⁵ PRCHALOVÁ, Jana. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a Natura 2000: komentář a prováděcí předpisy: podle stavu k ...* Praha: Linde, 2006-. ISBN 978-80-7201-806-2., str. 28

3. Nakládání s volně žijícími živočichy

3.1. Péče a podmínky chovu volně žijících živočichů

Jakým způsobem je možné nakládat s volně žijícími živočichy nalezneme ve vícero zákonech a jejich prováděcích předpisech. Dle Stejskala není jejich obsah vzájemně provázaný, opakovaně upozorňuje na rozdílnou terminologii a nenavazující právní instituty.⁵⁶

Volně žijící živočich není předmětem vlastnictví, dokud se neocitne v lidské péči např. tzv. legální okupací, tedy odebráním volně žijícího živočicha z přírody. Takový postup je zakázán zákonem o ochraně přírody a krajiny, pokud není splněna výjimka k odchytu dle tohoto zákona. Další výjimkou je povolení k lovu dle zákona o myslivosti. Pokud se živočich narodí v zajetí, stává se vlastnictvím osoby, která je vlastníkem jeho rodičů.⁵⁷

3.1.1. Obecné povinnosti chovatele dle veterinárního zákona

Vzhledem k tomu, že veterinární zákon často zmiňuje jednotlivé druhy zvířat a jednotlivé povinnosti pro chovatele takových druhů, rozepisují níže pouze obecné povinnosti a pokud zmiňují zvláště volně žijící živočichy, neznamená to, že se toto ustanovení soustředí přímo na ně, často jsou v něm zmíněny i jiné druhy, ale nespádají mezi volně žijící živočichy, jedná se o domácí zvířata jako je pes nebo kočka.

Chovatel je povinen zajistit zvířeti prostor a podmínky v prostředí, které vyžadují jeho biologické potřeby a zdravotní stav. Cílem je předcházet poškození zdraví takových zvířat. Dále je povinen sledovat jejich zdravotní stav, poskytnout jim případné veterinární ošetření a první pomoc. V rámci takových ošetření veterinárním lékařem je povinen poskytnout nezbytnou součinnost – pomoci s manipulací se zvířetem sloužící k provedení jeho řádnému vyšetření, odběru vzorků či ochrannému očkování. S tím souvisí i povinnost podávat léčivé přípravky zvířatům, které jim byli takovým lékařem předepsány a postupovat dle jeho pokynů. Součástí těchto povinností je i prevence vzniku a šíření nálezů a jiných onemocnění zvířat, která je podrobněji popsána např. v § 11 tohoto zákona, který chovateli ukládá ohlašovací povinnost nahlášení takové nemoci či jejích příznaků.⁵⁸

⁵⁶ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1., str. 473

⁵⁷ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1., str. 474

⁵⁸ § 4 odst. 1, písm. a) b) c) d) veterinárního zákona

Chovatelů volně žijících živočichů se týká ustanovení § 4 odst. 1 písm. f) tohoto zákona, kdy chovatel zvláště určených druhů (jezevec a liška), které jsou drženy v zajetí a ve stáří 3 až 6 měsíců platně očkovaní proti vzteklině, je povinen uchovat doklad o takovém očkování a na požádání jej předložit veterinárnímu lékaři. Vztekliny se týká i následující ustanovení pod písmenem g), které ukládá chovateli jakéhokoli zvířete povinnost zajistit jeho neprodlené vyšetření pro vyloučení onemocnění vzteklinou, pokud by poranilo člověka, nebo by s ním přišlo do přímého kontaktu za podezřelých okolností, které souvisí s touto nemocí. Chovatel má dále povinnost dle § 4 odst. 1 písm. h) dodržovat předpisy Evropské unie, zákon výslovně odkazuje na nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 576/2013, které se zabývá neobchodními přesuny zvířat v zájmovém chovu (ten je znovu zmíněn v § 4a odst. 1, ve kterém zavádí povinnost chovatele frettek splňovat podmínky pro jejich přesun) a na nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 999/2001, které stanoví pravidla pro prevenci tlumení a eradikaci některých přenosných spongiformních encefalopatií.

3.1.2. Obecné povinnosti chovatele dle zákona na ochranu proti týrání

Zákon na ochranu zvířat proti týrání se v § 13 věnuje ochraně zvířat v zájmových chovech. Dle prvního odstavce je každý povinen zvířeti zajistit přiměřené podmínky pro zachování jeho biologických potřeb a fyziologických funkcí, aby předcházel bolesti, utrpení, poškození zvířete či jeho úniku. Zakazuje, aby zvíře bylo dále chováno v zájmovém chovu, pokud tyto podmínky nejsou splněny, nebo pokud se na ně zvíře nedokáže adaptovat, i když splněny jsou. V dalších odstavcích zákon ukládá každému, kdo chová zvíře v zájmovém chovu nebo se ujal toulavého nebo opuštěného zvířete, odpovědnost za jeho zdraví a dobrý stav. Tuto povinnost lze splnit i oznámením místa nálezů příslušné obci, u toulavého či opuštěného zvířete lze i předáním zvířete do útulku.

Zvláštní povinnosti mají chovatelé vybraných druhů šelem a lidoopů. Musí vytvořit podmínky pro zachování jejich fyziologických funkcí a potřeb, a to zejména vybavením prostoru pro jejich chov, zabránit jejich únikům i pomocí prevence a nechat je trvale označit čipem dle podmínek stanovených zákonem o obchodování s ohroženými druhy zvířat. V prováděcím právním předpisu nalezneme podmínky jejich chovu, požadavky na prostory, ve kterých jsou tyto druhy chovány a další požadavky týkající se krmení, napájení a pomůcky zvířete. Tímto předpisem je vyhláška č. 451/2021 Sb., vyhláška o ochraně druhů zvířat vyžadující zvláštní péči (dále jen

„vyhláška o ochraně druhů zvířat vyžadující zvláštní péči“), dopodrobna se jí a těmto podmínkám budu věnovat níže v další podkapitole.

U šelem a lidoopů má každý chovatel povinnost vést evidenci o každém jedinci, kterého chová. Ta by měla obsahovat záznam o druhu, pohlaví, datu narození, popis s identifikačními znaky, číslo čipu a minulá onemocnění zvířete. Je nutné uvést i datum ukončení chovu zvířete či datum jeho úmrtí, chovatel je povinen tuto evidenci uchovat i po dobu 3 let od ukončení chovu zvířete či jeho úhynu.

3.2. Chov druhů zvířat vyžadující zvláštní péči

Dle § 3 písm. g) zákona na ochranu zvířat proti týrání je zvíře vyžadující zvláštní péči „zvíře v zájmovém chovu, které má vzhledem ke svým biologickým vlastnostem zvláštní nároky na zacházení, umístění, krmení, napájení a ošetřování“. Takové zvíře může chovat pouze fyzická osoba starší 18 let či právnická osoba, která stanoví fyzickou osobu starší 18 let, které bude takové zvíře svěřeno. K takovému chovu je třeba povolení krajské veterinární správy z místa, kde bude chováno. Vydává se na žádost, která obsahuje (mimo náležitostí dle správního řádu) místo chovu zvířete, identifikační údaje osoby, která o zvíře bude pečovat (u právnických osob), druh zvířete, maximální počet chovaných jedinců, stručný popis chovu a vybavení, souhlas odpovědné osoby s prováděním kontroly zvířete, místa jeho chovu a prostor s ním spojený (např. sklad krmiva). Krajská správa žádost posoudí, může stanovit maximální počet jedinců, které bude moci chovatel mít, a to na základě místa chovu. Po splnění všech podmínek vydá rozhodnutí o povolení chovu. Vydává se na období 3 let a na základě písemné žádosti může být prodlouženo. Toto rozhodnutí, rozhodnutí o jeho změně nebo odnětí takového povolení dává krajská správa na vědomí obci, na jejímž území je zvíře chováno. Krajská správa má povinnost alespoň jednou za rok provést dozor nad dodržováním podmínek chovu a dalších 5 let musí o těchto kontrolách vést záznamy.⁵⁹ Pokud dojde ke změně podmínek chovu, má chovatel povinnost o tom krajskou správu informovat do 30 dnů.

Zákon dále provádí vyhláška o stanovení druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči, která vyjmenovává jednotlivé druhy těchto zvířat a vzor žádosti o povolení chovu druhu zvířat vyžadující zvláštní péči. Dle této vyhlášky vyžadují zvláštní péči z třídy plazů všechny jedovaté druhy a všechny druhy z řádu krokodýli. Ze třídy ptáků jsou to kasuáři (bez rodu *Dromaius*),

⁵⁹ § 13 odst. 7–10 zákona na ochranu zvířat proti týrání

vybrané druhy rodů z čeledi jestřábovitých, všechny druhy sov a sovovitých, všechny rody *Grus* z čeledi jeřábovitých, a vybrané rody volavkovitých. Ze třídy savců jde o všechny druhy primátů, z šelem o všechny druhy včetně ploutvonožců (zde jsou výjimkou pouze domestikované druhy, jako pes domácí a zvířata chovaných jako zvěř dle zákona o myslivosti), všechny druhy chobotnatců, všechny druhy lichokopytníků (kromě druhů označovaných či evidovaných dle plemenářského zákona), všechny druhy sudokopytníků (kromě druhů označovaných či evidovaných dle plemenářského zákona, kromě druhů, chovaných jako zvěř dle zákona o myslivosti), lamy krotké a lamy alpaky.⁶⁰

Tato vyhláška stanoví další povinnosti pro chovatele takových zvířat nad rámec zákona na ochranu zvířat proti týrání, mezi ně patří povinnost poskytnutí dostatečně volného prostoru pro pohyb zvířat, který musí být přizpůsoben jejich přirozeným potřebám a nebylo jim způsobeno zbytečné utrpení. Dále je povinen oddělit od sebe zvířata, která trpí vzájemnou neshovívavostí nebo jsou vystavena agresivitě jiných jedinců nebo která jsou ve stádiu říje, porodu, březosti či jiné biologické aktivity anebo jsou nemocná, nakažená či podezřelá z nákazy či jejich poranění vyžaduje oddělení od jiných jedinců. Zvířata musí být alespoň jednou za den prohlédnuta, stejně jako prostor, ve kterém žijí a všechny možné podněty, které by vedly k ohrožení zvířat musí být bezodkladně odstraněny. Dále je zde povinnost chovatele mít osvětlení, stabilní či mobilní, které umožní takovou prohlídku. Zvířata musí mít zajištěno krmení a napájení v souladu s jejich fyziologií.⁶¹

Tato vyhláška dále přibližuje požadavky na prostory a jejich vybavení pro chov zvířat vyžadujících zvláštní péči. Stejně jako zákon na ochranu zvířat proti týrání požaduje, aby prostory měly vhodnou velikost a vyhovovaly biologickým a fyziologickým potřebám zvířat. Navíc požadují prostředky a prostory sloužící pro úkryt zvířat, přirozenou pohybovou aktivitu, péči o povrch těla, zabraňují vzniku stereotypního chování (to se netýká plazů), naopak požaduje prostředky sloužící jako podněty k činnosti a k přirozeným projevům. Takové předměty musí být z nezávadných materiálů vhodných pro zvířata, o které se nemohou zranit a mohou být pravidelně měněny nebo čištěny. Prostory chovu musí být větratelné a udržované v teplotě a vlhkosti vhodné pro jednotlivé druhy takových zvířat. Musí být snadno přístupné k jejich čištění a úklidu, ten je také chovatel povinen pravidelně provádět.⁶²

⁶⁰ § 3 vyhlášky o stanovení druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči

⁶¹ § 4 vyhlášky o stanovení druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči

⁶² § 5 vyhlášky o stanovení druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči

Vyhláška se dále věnuje konkrétním pravidlům pro chov plazů. Je zde například povinnost uzamčení prostorů chovu u jedovatých hadů a cedulky s přesným označením chovaných exemplářů. Jsou zde dále konkrétně upraveny prostory chovu jak u hadů, tak u krokodýlů, kterým se věnuje příloha č. 1 této vyhlášky, která např. uvádí rozměry minimální plochy pro chov mláďete krokodýla podle velikosti délky jeho těla.⁶³

3.3. Přeprava zvířat

Přeprava zvířat nemusí probíhat pouze v krátkých vzdálenostech, naopak je často mezistátní. Z tohoto důvodu je tato problematika upravena poměrně do detailu na evropské úrovni. Hlavním právním pramenem je Nařízení Rady (ES) č. 1/2005 ze dne 22. prosince 2004 o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činností a o změně směrnic 64/432/EHS/93/119/ES a nařízení (ES) č. 1255/97. Upravuje přepravu živých obratlovců, nevztahuje se na přepravu z důvodu poskytnutí veterinární péče a na přepravu nesouvisející s hospodářskou činností.⁶⁴ Dále je to nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 998/2003/ES ze dne 26. května 2003 o veterinárních podmínkách pro neobchodní přesuny zvířat v zájmovém chovu a o změně směrnice Rady 92/65/EHS. Z těchto nařízení vychází zákon na ochranu zvířat proti týrání a jeho prováděcí předpisy a veterinární zákon.

Zvířata mohou být přepravována pouze za splnění podmínek tohoto zákona, zákona na ochranu zvířat proti týrání a předpisů Evropské unie upravující přepravu. Na dodržování těchto předpisů dohlíží úřední veterinární lékaři. K přepravě zvířat lze použít pouze dopravní prostředky, které mají odpovídající konstrukci a vybavení pro přepravu zvířat, nepoškozuje jejich zdraví, nepůsobí jim bolest a utrpení, brání jim v úniku či vypadnutí z vozu a chrání je proti nepříznivému počasí. Musí být zajištěni proti úniku vody, krmiva, steliva a odpadu ven z vozu. Také musí být vydezinfikovány a vyčištěny před přepravou zvířat i po ní. Další požadavky na prostor přepravy specifikuje zákon na ochranu zvířat proti týrání (více dále v této kapitole).⁶⁵

⁶³ § 8 vyhlášky o stanovení druhů zvířat vyžadujících zvláštní péči

⁶⁴ PRCHALOVÁ, Jana. *Právní ochrana zvířat*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-763-8., str. 61

⁶⁵ § 7 veterinárního zákona

Veterinární zákon v § 6 uvádí, že pokud není stanoveno Evropskou unií jinak, je povinností chovatele získat osvědčení k přemístění, a to v situaci, kdy je zvíře přemísťováno od něho. Konkrétně se toto ustanovení použije v případech, kdy jde o zvíře z řádu šelmy, které je uvedené v příloze zákona na ochranu proti týrání, dále pak u pokusných zvířat, včelstev mimo území kraje či při převozu zvířete do shromažďovacího střediska. Mimo přemístění včelstev je chovatel povinen získat i zdravotní potvrzení od soukromého veterinárního lékaře, ten je povinen ho evidovat po dobu 3 let. Dále je osvědčení k přemístění požadováno při přemístění zvířete v rámci ochranného pásma či pásma dozoru (nebo jiných pásem s omezeními) nebo mimo ně, pokud se jedná o výjimku ze zákazu přemísťování zvířat dle tohoto zákona či jiných předpisů. Veterinární osvědčení k přemístění zvířete musí být uchováno chovatelem až po dobu 1 roku od jeho vydání a musí zvíře doprovázet během jeho přemístění. Vydává ho krajská veterinární správa. Více stanoví prováděcí právní předpis, např. podmínky vydání a náležitosti tohoto osvědčení.⁶⁶ Speciální pravidlo platí u živočichů pocházejících z akvakultury. Dopravce je povinen vést mimo jiné evidenci úhynů živočichů během cesty, pokud je to vzhledem k přepravovanému druhu živočichů možné.⁶⁷

Zákon na ochranu zvířat proti týrání mezi obecnými podmínkami uvádí zákaz jakékoli přepravy zvířat, při které jim může být způsobeno zranění či zbytečné utrpení. Dopravní prostředky určené k přepravě musí být za tímto účelem navrženy, konstruovány, udržovány a provozovány, stejně tak i zařízení sloužící pro jejich naložení a vyložení. Zároveň v takových dopravních prostředcích musí být prostor přizpůsoben velikosti přepravovaných zvířat. Je chovatelovou povinností zajistit zvířatům při přepravě dostatečné množství krmiva a vody odpovídající druhu zvířete, odpočinek zvířete v pravidelných vhodných intervalech a případně poskytnou první pomoc zvířeti, které by během cesty bylo zraněno či onemocnělo (pokud je to nutné, zajistí veterinární ošetření).⁶⁸

Aby bylo možné přepravovat zvířata, musí být v dobrém zdravotním stavu a být pro cestu způsobilá. Nejedná se o zvířata zraněná či poraněná nebo zvířata s dlouhodobými fyziologickými problémy, konkrétně vymezená v § 8d odst. 2 zákona na ochranu zvířat proti týrání, např. jelenovití v době, kdy se jim obnovuje paroží, zvířata s otevřenými ránami, novorozená zvířata

⁶⁶ § 6 veterinárního zákona

⁶⁷ § 8 odst. 4 veterinárního zákona

⁶⁸ § 8c zákona na ochranu zvířat proti týrání

s nezahojeným pupkem apod. Tato zvířata je možné přepravovat k ošetření u veterinárního lékaře a zpět, případně na pokyn takového lékaře.

Tento zákon dále určuje chovateli další povinnosti ohledně výbavy dopravního prostředku, zařízení vnitřku přepravovaného prostoru, aby zvířata měla vhodné, hygienické a bezpečnostní podmínky. Dále každému zakazuje užívat při přepravě násilí, tlak, nadbytečnou bolest, utrpení, zavěšování, zvedání a tahání zvířete za různé části těla.⁶⁹

Převahu zvířat rozděluje Müllerová na dvě různé kategorie. Komerční přeprava zvířat související s hospodářskou činností a nekomerční přeprava, která s hospodářskou činností nesouvisí.⁷⁰ Nekomerční přepravě zvířat do 50 km se věnuje zákon na ochranu zvířat proti týrání v §8c až 8f. Základem pro převoz zvířat je zákaz přepravy takovým způsobem, který by přivodil zvířeti zbytečné utrpení či zranění.⁷¹ Tomu musí být přizpůsobeny dopravní prostředky a zařízení, která se používají u nakládání a vykládání zvířat. Konkrétní parametry dopravních prostředků stanoví provádějící příloha č. 3 vyhlášky č. 4/2009 Sb., o ochraně zvířat při přepravě. Chovatel má povinnost zajistit pro převážená zvířata krmivo, vodu a odpočinek v pravidelných intervalech. Pokud se zvíře zraní, je chovatel povinen zajistit veterinární ošetření.⁷² Zvíře musí být k přepravě způsobilé, jen tehdy je možné předat ho dopravci. Zákon dále stanoví zakázané způsoby nátlaku na zvířete a zakázané prostředky (např. poháněče s bodci). Tato ustanovení platí i pro komerční přepravu zvířat, ale pouze do 50 km nebo v rámci hospodářství.⁷³

4. Vybrané instituce zabývající se chovem volně žijících živočichů

V této kapitole se budu věnovat obecně podnikajícím a nepodnikajícím osobám, které mají ve své péči volně žijící živočichy. Mohou to být jak fyzické, tak právnické osoby. Tyto osoby vystupují ve vztahu ke zvířatům jako chovatelé a jsou definovány v § 3 zákona na ochranu proti týrání. Platí tedy pro ně základní povinnosti, které jim ukládá především zákon na ochranu zvířat proti týrání a další zákony (např. veterinární zákon). Je třeba uvést, že tato pravidla se týkají především obratlovců, pro chov bezobratlých zákon žádná specifika nestanoví. Nejprve rozdělím

⁶⁹ § 8e a § 8f zákona na ochranu zvířat proti týrání

⁷⁰ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013. Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-2317-9., str. 356-357

⁷¹ § 8f zákona na ochranu zvířat proti týrání

⁷² MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013. Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-2317-9., str. 360-361

⁷³ § 8d - § 8g zákona na ochranu zvířat proti týrání

chovatele na podnikající a nepodnikající osoby. V dalších částech podrobněji zkoumám jednotlivé typy zařízení, jejichž provozovatelé vystupují vůči volně žijícím živočichům jako chovatelé, konkrétně záchrané stanice, zoologické zahrady, cirkusy a pokusná zařízení.

4.1. Chovatel – nepodnikající osoba

Pod nepodnikající osobou si můžeme představit člověka, který chová volně žijícího živočicha, resp. zvíře, v rámci své zájmové činnosti nebo jako společníka, zvíře pak naplňuje definici zvířete chovaného v zájmovém chovu. Takové zvíře může být prodáno či darováno pouze svéprávné osobě starší 15 let, výjimkou je souhlas opatrovníka či rodičů. Jak již bylo zmíněno výše, je zakázán odchyt původních druhů volně žijících živočichů pro zájmový chov a drezuru, volně žijící zvíře v zájmovém chovu bude tedy zpravidla pocházet z odchovu. Pro zvíře chované v zájmovém chovu je jeho chovatel povinen poskytnout podmínky pro jeho biologické potřeby a fyziologické funkce. Chovatel nesmí dopustit, aby zvíře trpělo, mělo bolesti nebo bylo poškozeno na zdraví. Nesmí svá zvířata křížit tím způsobem, který by měl za následek znetvořená mláďata díky problematické dědičnosti.⁷⁴

4.2. Živnost související se zvířaty

Chov zvířat a jejich výcvik jsou dle přílohy č. 4 zákona č. 455/1991 Sb., živnostenský zákon (dále jen „živnostenský zákon“) živností volnou. Zákon tedy nevyžaduje žádnou odbornou či jinou způsobilost, stačí splnit obecné podmínky k provozování živnosti.⁷⁵

Další živnost související s chovem zvířat je obchod se zvířaty určenými pro zájmové chovy. Je to živnost vázaná, pro kterou je nutné získat odbornou způsobilost – vzdělání v oboru zaměřeném na chovatelství zvířat, zootechniku nebo veterinární lékařství v kombinaci s vykonanou praxí. Délka praxe poté záleží na úrovni získaného vzdělání.⁷⁶ Dle §13a zákona na ochranu zvířat proti týrání je taková osoba zvláště povinna výkon této živnosti oznámit spolu s druhy a počtem zvířat krajské veterinární správě. Musí také doložit způsob péče o zdraví a pohodu daných zvířat s archivovat záznamy o nakoupených a prodaných zvířatech. Pokud by krajská veterinární správa našla závažné či opětovné porušení těchto povinností, podá návrh živnostenskému úřadu ke zrušení či pozastavení daného živnostenského oprávnění. Další

⁷⁴ § 14 a § 13 zákona na ochranu zvířat proti týrání

⁷⁵ § 6 a § 25 živnostenského zákona spolu s Přílohou č. 4 živnostenského zákona

⁷⁶ § 23 a § 24 Přílohy č. 2 živnostenského zákona

povinností je informovat bezplatně a v písemné podobě kupujícího o správné péči o daného jedince.⁷⁷

Třetím druhem živnosti související s volně žijícími živočichy je drezura zvířat. Je to opět činnost vázaná, která pro svůj výkon vyžaduje odbornou způsobilost – vzdělání v oboru zaměřeném na chovatelství zvířat, zootechniku nebo veterinární lékařství v kombinaci s vykonanou praxí. Délka praxe poté záleží na úrovni získaného vzdělání.⁷⁸ Typicky je tato živnost spojena především s cirkusy a jinými veřejnými vystoupeními zvířat.

4.3. Záchranná stanice

4.3.1. Základní charakteristiky záchranných stanic

První záchranné stanice pro handicapované živočichy byly zakládány v 70. letech minulého století občanskými sdruženími či zájmovými spolky. Stanice nebyly nijak legislativně upraveny, fungovaly buď pod takovými spolky nebo – od jejího vzniku v roce 1995 - pod Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR. Až po vstupu do Evropské unie byl v roce 2008 novelizován zákon na ochranu přírody a krajiny, který definoval záchranné stanice a nastínil proces jejich založení.⁷⁹ Dle § 3 odst. 1 písm. f) zákona o ochraně přírody a krajiny je záchranná stanice: „Zařízení, které na konkrétně vymezeném území působnosti zajišťuje komplexní péči o všechny živočichy dočasně neschopné přežít ve volné přírodě s cílem navrátit je do přírody, živočichům trvale neschopným přežít ve volné přírodě poskytuje, je-li to vhodné a účelné vzhledem k jejich zdravotnímu stavu, odpovídající dlouhodobou péči, poskytuje informace o příčinách ohrožení a vhodných způsobech ochrany živočichů a může spolupracovat při provádění opatření k předcházení zraňování nebo úhynu živočichů.“⁸⁰

Záchranná stanice může být provozována pouze na základě rozhodnutí Ministerstva životního prostředí o povolení k provozování záchranné stanice. V tomto povolení je stanovena územní působnost stanice a rozsah poskytované péče. Musí se přihlídnout k odbornému zázemí stanice a jejímu vybavení a také si vyžádat stanovisko místně příslušného orgánu ochrany zvířat, myslivosti a veterinární správy. Ministerstvo životního prostředí po vydání tohoto rozhodnutí

⁷⁷ § 13a odst. 4 zákona na ochranu zvířat proti týrání

⁷⁸ Viz příloha č. 4 živnostenského zákona

⁷⁹ FORUM OCHRANY PŘÍRODY. Povolování záchranných stanic pro handicapované živočichy. [online]. [citováno dne 2.12.2021] Dostupné na: <http://www.forumochranyprirody.cz/povolovani-zachrannych-stanic-pro-handicapovane-zivocichy>.

⁸⁰ § 3 zákona o ochraně přírody a krajiny

zapiše záchranou stanicí na jím vedený přehled záchraných stanic a zveřejní tuto informaci způsobem umožňující dálkový přístup. Toto povolení může Ministerstvo životního prostředí změnit či zrušit, a to i bez návrhu, pokud se změní podmínky, či záchraná stanice závažně nebo opakovaně porušuje ustanovení zákona na ochranu přírody a krajiny týkající se zvláštní druhové ochrany nebo předpisy na ochranu zvířat proti týrání.⁸¹

Provozovatelé záchraných stanic mají povinnost vést vícero dokumentace (např. doklad o odborné způsobilosti), které jsou povinni na vyžádání předložit k nahlédnutí pracovníkům orgánů ochrany přírody, kteří provádějí dozor nad jejich provozem. Mezi takovou dokumentaci patří provozní řád, který vychází mimo jiné z nařízení vlády č. 27/2002 Sb., kterým se stanoví organizace práce a pracovních postupů. Dle nich je zaměstnavatel povinen zajistit práci související s chovem zvířat a má zajistit ochranu pohody zvířat. Záchraná stanice musí vytvářet seznam přijatých zvířat, ve kterém je specifikován jejich druh, hmotnost, popis s identifikačními znaky, datum a místo nálezu či původní chovatelé. Pokud by zvíře bylo vydáno jiným chovatelům, musí být uvedeno v seznamu vydaných zvířat, který obsahuje nacionále nových chovatelů, datum předání zvířete, místo jeho chovu nebo případně místo jeho vypuštění do přírody. Dále musí být vedena evidence úniků jedinců.⁸²

Ministerstvo životního prostředí dále vydává provádějící předpisy, které upřesňují podmínky pro držení volně žijících živočichů v záchraných stanicích, péči o ně, ale i jejich navrácení do přirozeného prostředí.

4.3.2. Odborná způsobilost osob pečujících o handicapovaná zvířata

Základní pravidlo týkající se péče o handicapovaná zvířata je stanovené v § 14b odst. 1 zákona na ochranu proti týrání. Osoba, která se ujala handicapovaného zvířete, je podle tohoto ustanovení povinna buď o něj zajistit kvalifikovanou péči, nebo ho předat záchrané stanici, případně této stanici oznámit místo jeho nálezu. Kvalifikovaná péče zahrnuje dle odst. 2 povinnost vytvářet podmínky pro zachování biologických potřeb a funkcí, především pomocí zajištění vhodného prostoru pro handicapovaná zvířata, dále předcházením jejich únikům a mít osvědčení o odborné způsobilosti osoby odpovědné za péči o handicapovaná zvířata, udělené příslušným orgánem ochrany zvířat.⁸³

⁸¹ § 25 zákona na ochranu zvířat proti týrání

⁸² § 5 ve spojení s § 13 zákona na ochranu zvířat proti týrání

⁸³ § 14 zákona na ochranu zvířat proti týrání

Dle § 14b odst. 2 písm. c) zákona na ochranu zvířat proti týrání musí osoba, která je odpovědná za péči o handicapovaná zvířata získat osvědčení o odborné způsobilosti a absolvovat odborný kurz.⁸⁴ Na základě zmocnění v § 14b odst. 4 zákona na ochranu zvířat proti týrání vydalo Ministerstvo zemědělství vydalo vyhlášku č. 22/2013 Sb. o vzdělávání na úseku ochrany zvířat proti týrání. Ta mimo jiné upravuje, jakým způsobem probíhá odborný kurz pro získání osvědčení o odborné způsobilosti osoby odpovědné za péči o handicapovaná zvířata. V rámci kurzu probíhá výuka právních předpisů souvisejících s provozem záchranných stanic, ale i odchyt, chov a vypouštění handicapovaných zvířat, dále jsou vyučovány základní znalosti výživy, anatomie, rozpoznávání nemocného a zdravého zvířete a rozpoznávání druhů volně žijících zvířat na území České republiky. Ministerstvo zemědělství v rámci závěrečné zkoušky připravuje písemný test, po kterém následuje ústní zkouška. Pokud uchazeč vše řádně splní, vydá mu Ministerstvo zemědělství osvědčení o odborné způsobilosti osoby odpovědné za péči o handicapovaná zvířata dle §14b odst. 3 zákona na ochranu zvířat proti týrání.⁸⁵

4.3.3. Péče o handicapovaná zvířata a podmínky jejich chovu

Vzhledem k pouze obecné úpravě v zákoně na ochranu proti týrání, která upravuje pouze základní instituty, najdeme detaily v provádějících předpisech. Vyhláška č. 114/2010 Sb., o ochraně handicapovaných zvířat při chovu stanovuje podmínky pro chovatele, který poskytuje nezbytnou péči handicapovaným živočichům. Záchranná stanice má povinnost zabránit přebytkovému kontaktu handicapovaného živočicha s člověkem, predátory či jinými druhy, který by mohl ovlivnit reakci tohoto živočicha ve volné přírodě a ohrozit ho. Je povolen kontakt nezbytný pro ošetření a krmení zvířete, případně úklid prostor určených k jeho držení. Ke krmení zvířete je záchranná stanice povinna zajistit přirozenou potravu daného druhu, včetně živé kořisti. Prostředí, ve kterém je handicapovaný živočich držen by mělo být upraveno tak, aby co nejvíc vyhovovalo jeho pohybovým potřebám a bylo podobné jeho přirozenému biotopu. V případě péče o mláďata ptáků a savců musí zajistit bezprostřední přiložení do hnízd v přírodě či v záchranné stanici u adoptivních rodičů stejného či alespoň blízkého druhu. Pokud to není možné, umístí je alespoň do blízkosti jeho druhu. Při výchově mláďat je nutné dodržet sociální organizaci druhu - např. držení ve dvojicích nebo přirozených skupinách, pokud je to vhodné vzhledem ke zdravotnímu stavu jedince.⁸⁶

⁸⁴ Čl. II, bod 1. Přechodného ustanovení č. 5 zavedeno zákonem č. 312/2008 Sb.

⁸⁵ § 9 vyhlášky o vzdělávání na úseku ochrany zvířat proti týrání

⁸⁶ § 3 vyhlášky o handicapovaných živočiších

Chovatel má povinnost zajistit podmínky pro chov handicapovaných zvířat, jejich šetrný odchyt a přepravu, prostředí a způsob chovu, volnost pohybu, přípravu na vypouštění zpět do volné přírody a intenzivní péči o mláďata.⁸⁷ Zařízení nesmí být ve stejném objektu jako jsou zoologické zahrady nebo potravinářské či krmivářské podniky. Je možné, aby bylo společně ve stejném objektu se zařízením pro toulavé psy a kočky, obě zařízení však musí být navzájem oddělena. Chovatel má dle § 4 dále povinnost zajistit pro handicapovaná zvířata tak, aby byly přístupné, dezinfikovatelné, čistitelné a oplocené, měly odpovídající rozměry, poskytovaly úkryt a přirozenou pohybovou aktivitu, zajišťovaly vhodnou teplotu a byly v souladu s biologickými vlastnostmi zvířat a jejich zdravotním stavem. Tomu je třeba přizpůsobit technické vybavení a předměty v daném prostoru.⁸⁸ V příloze č. 1 této vyhlášky lze naléznout konkrétní požadavky na velikost a vybavení prostor u jednotlivých druhů zvířat.

V rámci ekologické výchovy je možné využít handicapované živočichy k informování veřejnosti o způsobech ochrany a o příčinách jejich ohrožení.

4.3.4. Návrat vyléčených živočichů zpět do přírody

Podrobnosti návratu vyléčeného živočicha do volné přírody stanoví vyhláška č. 316/2009 Sb., o držení živočichů dočasně nebo trvale neschopných přežít ve volné přírodě a o péči o tyto živočichy v záchranných stanicích (dále jen „*vyhláška o handicapovaných živočiších*“).

Vyléčený živočich musí být na návrat do přírody vždy náležitě psychicky i fyzicky připraven, musí být bez následků, poškození nebo úrazu, či naučených vzorců chování a vad, které by ohrožovaly jeho zapojení zpět do přirozeného prostředí. Následné vypuštění vyléčeného živočicha nesmí mít za následek ohrožení přirozené struktury populace žijící v přirozeném prostředí – je nutné přihlédnout např. ke genetické příbuznosti v okolí. K vypuštění by mělo dojít přednostně v čase, který odpovídá období aktivity daného druhu a v místě, kde byl daný živočich nalezen. Pokud není toto místo známé či vhodné, záchranná stanice je povinna nalézt obdobné místo, které vyhovuje potřebám zvířete daného druhu, a ve kterém má šanci nalézt potravu a přežít.⁸⁹ Záchranná stanice nemusí nijak oznamovat vypuštění zvířete zpět do přírody obci.⁹⁰

⁸⁷ § 3 odst. 1 vyhlášky o ochraně handicapovaných zvířat při chovu

⁸⁸ § 4 vyhlášky o ochraně handicapovaných zvířat při chovu

⁸⁹ § 4 - § 5 vyhlášky o handicapovaných živočiších

⁹⁰ § 8 zákona na ochranu zvířat proti týrání

4.3.5. Dozor nad záchrannými stanicemi

Zákon na ochranu zvířat proti týrání v § 22 odst. 1 písm. a) upravuje dozor nad dodržováním povinností uložených chovatelům a ostatním fyzickým a právnickým osobám, který vykonává krajská veterinární správa (ta zároveň vydává stanovisko pro Ministerstvo životního prostředí ohledně povolení k provozování záchranné stanice).⁹¹ Dalším orgánem, který vykonává dozor, je Česká inspekce životního prostředí. Ta kontroluje především dodržování povinností dle zákona na ochranu přírody a krajiny.⁹² Pokud by byly zjištěny správní delikty či přestupky dle zákona na ochranu zvířat proti týrání, je příslušný k projednávání obecný úřad obce s rozšířenou působností.⁹³ Více se přestupkům budu věnovat v páté kapitole.

4.4. Zoologické zahrady

4.4.1. Historie a definice

Už od starověku existovala místa, ve kterých byla pro potěšení a vzdělávání držena divoká a nezvyklá zvířata. Většinu jich založili panovníci či šlechta, často se v takovýchto zvěřincích chovali lvi, medvědi, velbloudi či jiná charismatická zvířata.⁹⁴ První zoologická zahrada pro veřejnost vznikla v Paříži během Velké francouzské revoluce, na našem území to byla zoologická zahrada v Liberci v roce 1919. Moderní zoologické zahrady naplňují především účel výchovný a vzdělávací, další je vědecká práce spojená s výzkumem, poskytování rekreace lidem a v neposlední řadě ochrana ohrožených druhů zvířat a přírody.⁹⁵ Dle Müllerové je cíl současné právní úpravy na hranici mezi druhovou ochranou a ochranou zvířat jako jednotlivců. Primárním cílem je ale ochrana druhová, a to i dle definice vyplývající ze zákona.⁹⁶ Tento druh ochrany se nazývá *ex situ*, dle Stejskala je to: „*Ochrana biologické rozmanitosti [...] na úrovni genetické, druhové i na úrovni populací mimo její přirozená stanoviště.*”⁹⁷

⁹¹ § 22 zákona na ochranu zvířat proti týrání

⁹² § 80 zákona na ochranu přírody a krajiny

⁹³ § 28 odst. 2 zákona na ochranu zvířat proti týrání

⁹⁴ DOBRORUKA, Luděk J. *Zoologické zahrady*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. Pomocné knihy pro žáky (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-04-21177-1., str. 16-19

⁹⁵ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013. Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-2317-9., str. 71

⁹⁶ Tamtéž, str. 441

⁹⁷ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1., str. 454

Primárním pramenem práva je u problematiky zoologických zahrad zákon o zoologických zahradách.⁹⁸ Tento zákon byl přijat jako transpozice směrnice Rady 1999/22/ES ze dne 29.3.1999 o chovu volně žijících živočichů v zoologických zahradách. Tato směrnice zdůrazňuje roli zoologických zahrad jako součást ochrany ex situ se zřetelem k záchraně ohrožených druhů a vzdělávání veřejnosti.⁹⁹

Zoologická zahrada je definována v 2 odst. 1 písm. a) jako „trvalé zařízení, v němž jsou chováni a po dobu nejméně 7 dnů v kalendářním roce vystavováni pro veřejnost volně žijící živočichové, popřípadě též zvířata domácí“. Pod pojmem veřejnost nelze chápat sběratelskou kolekci, výše stanovená lhůta 7 dnů je přepis výše uvedené směrnice. Další odstavce definici zoologických zahrad doplňuje negativním výčtem všech zařízení, která se za zoologickou zahradu považovat nemohou jako např. obchody se zvířaty, cirkusy či záchranné stanice. Rovněž je nutné zoologickou zahradu odlišit od zařízení pro chov a držení volně žijících živočichů. Tato zařízení také vystavují volně žijící živočichy veřejnosti, ale bezplatně a za účelem výchovy a výuky veřejnosti o vystavených druzích, typickým příkladem jsou programy záchranných stanic pro školy.¹⁰⁰

4.4.2. Vznik a licence

K provozování zoologické zahrady musí žadatel splnit vícero podmínek. Zoologická zahrada může být provozována pouze na základě licence vydané Ministerstvem životního prostředí. O tuto licenci může žádat jak fyzická, tak právnická osoba prostřednictvím žádosti s předepsaným obsahem dle zákona o zoologických zahradách.¹⁰¹ Ministerstvo životního prostředí poté vede řízení dle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád (dále jen „*správní řád*“) o vydání licence. V rámci tohoto řízení si vyžádá stanovisko od České inspekce životního prostředí, Ústřední komise pro ochranu zvířat a místně příslušné veterinární správy. Poté provede šetření na místě za účasti Komise pro zoologické zahrady, kde si ověřuje údaje uvedené v žádosti o licenci. Ve lhůtě 90 dnů poté rozhodne o vydání licence.¹⁰²

⁹⁸ DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-338-7., str. 418, marg. č. 1535

⁹⁹ PRCHALOVÁ, Jana. *Právní ochrana zvířat*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-763-8., str. 204-205

¹⁰⁰ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1., str. 456-457

¹⁰¹ § 4 zákona o zoologických zahradách

¹⁰² STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1., str. 456-457

Podmínky pro vydání licence nalezne v § 6 odst. 2 zákona o zoologických zahradách, jde především o podmínky, ve kterých zařízení volně žijící živočichy chová, zajišťování veterinární péče, opatření k zabránění únikům, zajištění výuky a výchovy veřejnosti, zapojení se do mezinárodních aktivit a zajištění odborného personálu. Licence se vydává na dobu neurčitou, pokud by byla zrušena či změněna, nezbavuje tato skutečnost dle § 1 „*provozovatele povinnosti zabezpečit řádnou péči chovaným živočichům a nakládání v souladu se zvláštními právními předpisy*“.¹⁰³

Z výše uvedeného je zřejmé, že oproti jiným zařízením, která pečují o volně žijící živočichy, jsou zoologické zahrady právně upraveny více do detailu. Jedním z důvodů je výše uvedená směrnice, důležitý je ale i aspekt praktický. Zoologická zahrada neslouží pouze k péči o dané jedince, ale i k ochraně celých druhů a přispívá k vzdělání široké veřejnosti. Z tohoto důvodu musí strpět zvýšenou kontrolu svého působení a ztížené podmínky pro svůj vznik.

4.4.3. Zoologická zahrada jako chovatel

Dle zákona na ochranu zvířat proti týrání je zoologická zahrada chovatelem a řídí se tedy tímto zákonem. Má ale v praxi určité výjimky. Zoologická zahrada nemusí nijak oznamovat veřejné vystoupení ani zpětné vypuštění zvířete do přírody obci.¹⁰⁴ Nevztahuje se na ni povinnost mít povolení pro chov zvířete vyžadujícího zvláštní péči.¹⁰⁵ Pokud se zoologická zahrada snaží cíleně vytvářet pohybové aktivity pro živočichy ve své péči, neplatí na ni zákaz drezury nově narozených primátů, ploutvonožců atd.¹⁰⁶

Chovatelem je zoologická zahrada i dle veterinárního zákona. Je povinna mimo jiné přizpůsobit chov, podmínky a prostředí biologickým potřebám a zdravotnímu stavu zvířat, sledovat jejich zdravotní stav, bránit vzniku a šíření nákaz a onemocnění, poskytnout součinnost a pomoc s vyšetřením a ošetřením zvířete, podávat léčivé přípravky a zabezpečit preventivní vyšetření či zdravotní zkoušky.¹⁰⁷

¹⁰³ § 10 zákona o zoologických zahradách

¹⁰⁴ § 8 zákona na ochranu zvířat proti týrání

¹⁰⁵ § 13 odst. 5 zákona na ochranu zvířat proti týrání

¹⁰⁶ § 14a odst. 1 písm. b) zákona na ochranu zvířat proti týrání

¹⁰⁷ § 4 veterinárního zákona

4.4.4. Kontrola zoologických zahrad

Zákon o zoologických zahradách zavádí dva typy kontroly zoologických zahrad. Pravidelnou kontrolu provádí Ministerstvo životního prostředí nejméně jednou za 2 roky ve spolupráci s Komisí pro zoologické zahrady a Českou inspekcí životního prostředí. Předmětem kontroly je skutečnost, zda stále splňuje podmínky k vydání licence.¹⁰⁸ Standardní kontrola je pak průběžně vykonávána Českou inspekcí životního prostředí a místně příslušnou veterinární správou a jejím předmětem je dodržování ustanovení zákona o zoologických zahradách. Zároveň Česká inspekce životního prostředí informuje výše zmíněné ministerstvo o provedených kontrolách, případných uložených pokutách či jiných opatřeních.¹⁰⁹

4.5. Cirkusy

Zvířata v lidské péči, která slouží k lidské zábavě jsou součástí lidské kultury již od starověku. V řadě případů se tato zábava pojí s krutým zacházením se zvířetem, příkladem jsou různé zvířecí zápasy, tanec medvědů či španělská korida. Tyto praktiky postupně mizí, ale vzhledem k tomu, že jsou vnímány částí společností jako tradiční, je těžké je odstranit.¹¹⁰ Cirkusy, a jim podobná zařízení se zvířaty sloužící pouze k lidské zábavě jsou v dnešní době velmi diskutovaným tématem. Během posledních let byl jejich provoz zakázán ve vícero státech Evropské unie, včetně Slovenska. V budoucnu se uvažuje o nahrazení divokých zvířat v cirkusech moderní technologií – německý cirkus takto nahradil vystoupení slonů hologramy.¹¹¹

Vzhledem k tomu, že na rozdíl např. od zoologických zahrad nepřispívají podobná zařízení k ochraně druhů či jednotlivců volně žijících živočichů ani k vzdělávání veřejnosti, jejich právní úprava je odlišná. Jejich zvláštním povinností se budu věnovat dále v této kapitole.

4.5.1. Definice pojmu cirkus v unijním právu

Pojem cirkus není v českých právních předpisech definován. Velmi obecnou definici lze nalézt v nařízení Komise (ES) č. 1739/2005 ze dne 21. října 2005, kterým se stanoví veterinární

¹⁰⁸ § 11 a § 13 zákona o zoologických zahradách

¹⁰⁹ DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-338-7., str. 419–420, marg. č. 1542

¹¹⁰ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013. Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-2317-9., str.65

¹¹¹ ČESKÁ TELEVIZE. Místo zvířat hologramy. Cirkus bojuje proti cenzuře. [online]. 7.8.2019. [citováno dne 1.12.2021]. Dostupné na: <https://ct24.ceskatelevize.cz/2889590-misto-zvirat-hologramy-cirkus-bojuje-proti-tyrani>

požadavky na přesun cirkusových zvířat mezi členskými státy (dále jen „nařízení Komise o přepravě cirkusových zvířat“). Dle čl. 2 bodu 1 tohoto nařízení se cirkusem rozumí „putovní výstava či pouť, které zahrnují jedno či více zvířat“. Tato definice je ale až příliš jednoduchá a nejednoznačná.

Dle mého názoru by se cirkus dal definovat jakou souhrn movitých a nemovitých věcí, spolu se zvířaty, které vlastní fyzická či právnická osoba a používá je k organizování komerčních veřejných vystoupení, v rámci, kterých využívá drezuru daných zvířat. Proto dále budu v této práci používat právě pojem cirkus.

4.5.2. Vnitrostátní úprava

Zákon na ochranu zvířat proti týrání definuje v § 8 veřejné vystoupení jako „jednorázové nebo opakované provádění činnosti se zvířetem nebo zvířaty chovatele, které je přístupné veřejnosti, a to i prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků, za účelem výchovy, vzdělávání, reklamy, soutěže nebo za účelem podnikání, nebo činnost, při které vznikne doklad o zvířeti, který je hodnocením jeho vzhledu, výkonu nebo určitých vloh; za veřejné vystoupení se nepovažuje svod zvířat“. Pořadatelem takového vystoupení může být fyzická či právnická osoba. Ta je povinna zajistit přítomnost osoby, která má odborné znalosti o zdravotním stavu a chování zvířat, umí s nimi manipulovat a chránit jejich zdraví a pohodu při pořádání veřejného vystoupení. Pořadatel dále oznamuje krajské veterinární správě a příslušné obci informace o vystoupení.¹¹²

Pokud se podobná vystoupení organizují v rámci zoologických zahrad (např. vystupování lachtanů) či záchranných stanic, nevztahuje se na ně povinnost informovat krajskou veterinární správu ani obec. Na tyto dva typy zařízení se vztahují zvláštní předpisy, které upravují podmínky jejich provozu.¹¹³

4.5.3. Volně žijící živočichové v cirkusech a obdobných zařízeních

Zákon na ochranu zvířat proti týrání vymezuje zakázané činnosti s volně žijícími živočichy v § 14a. Dle prvního odstavce se zakazuje provoz mobilních zařízení - tzv. pojízdných zvěřinců, nichž jsou jedinci volně žijících druhů umístěni převážně v prostoru dopravního prostředku. Pro zvířata pracující v cirkusové manéži je však stanovena výjimka.

¹¹² § 8 zákona na ochranu zvířat proti týrání

¹¹³ PRCHALOVÁ, Jana. *Právní ochrana zvířat*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-763-8., str. 56

Drezura je definována dále v § 14a jako „*zvláštní způsob výcviku pro přípravu a provedení triků nebo výkonu v cirkuse, divadelním a varietním představení, filmu, televizním programu nebo podobném veřejném představení*“. Je zakázána u primátů, ploutvonožců, kytovců, nosorožců, hrochů a žiraf narozených od 1. března 2004 včetně, a u všech jedinců volně žijících živočichů narozených od 1.1.2022. Výjimkou jsou lovečtí dravci, sokolové a sovy chovaní k loveckému využití a také cílené pohybové aktivity u zvířat v zoologických zahradách s platnou licenci konaných za účelem vzdělání či v zájmu zvířat. Dále doplnila také zákaz kontaktu u volně žijících živočichů z řádu šelmy a jejich kříženců, zvířat z řádu primátů u čeledi lidoopi s osobami odlišnými od chovatele a některých dalších osob, zákaz odebrání mláďete do matky před jeho odstavením a jejich venčení mimo prostory určené k jejich chovu.¹¹⁴

Tato novela reagovala na dlouhodobý společenský tlak na zákonodárce k upravení a zlepšení podmínek chovu volně žijících živočichů v cirkusech. Během projednávání této novely vydala Česká asociace veterinárních lékařů volně žijících zvířat a zvířat zoologických zahrad odborné stanovisko k problematice chovu a drezury volně žijících druhů zvířat v cirkusech, ve kterém danou změnu podpořila.¹¹⁵

K provedení §14a zákona na ochranu zvířat proti týrání vydalo Ministerstvo zemědělství vyhlášku č. 346/2006 Sb., o stanovení bližších podmínek chovu a drezury zvířat (dále jen „*vyhláška o podmínkách drezury zvířat*“). Upravuje podmínky pro chov drezírovaných zvířat, jejich prostory a podmínky jejich drezury. V příloze poté ukládá zvláštní podmínky chovu u kočkovitých šelem, medvědů, slonů atd.¹¹⁶

4.5.4. Specifika přepravy vybraných cirkusových zvířat mezi členskými státy

Výše zmíněné nařízení Komise o přepravě cirkusových zvířat upravuje především veterinární požadavky na přesun cirkusových zvířat mezi členskými státy¹¹⁷. Zavádí registraci cirkusů, rejstřík míst konání, zvířecí pasy a ukládá povinnosti s nimi související provozovatelům cirkusu. Dle úvodních článků nařízení se tyto informace vyžadují, aby byly jednotlivé členské státy informovány o přesunech zvířat mezi nimi, a to zejména za účelem předcházení nemocí

¹¹⁴ § 14a zákona na ochranu zvířat proti týrání

¹¹⁵ SVOBODA ZVÍŘAT. Ukončení drezury divokých zvířat bylo definitivně přijato! [online]. 19.11.2020.[citováno dne 22.12.2021]. Dostupné na: <https://svobodazvirat.cz/ukonceni-drezury-divokych-zvirat-bylo-definitivne-prijato/>

¹¹⁶ § 14a vyhláška o stanovení bližších podmínek chovu a drezury zvířat

¹¹⁷ Jedná se o zvířata uvedená v příloze A, Směrnice 92/65/EHS

zvířat. Vzhledem k tomu, že jednotlivé druhy zvířat přímo ovlivňují výběr druhu zábavní činnosti, je jejich registrace, při které se zaznamenávají informace o jednotlivcích, také nutná.¹¹⁸

4.6. Zařízení určená k provádění pokusů na zvířatech

Vzhledem k tomu, že má práce je zaměřena na volně žijící živočichy v lidské péči, nemohu opominout ani zařízení určená k provádění pokusů na zvířatech. S ohledem na rozsah tématu však nastíním obecnou úpravu pouze zběžně a do detailu se budu věnovat pouze pokusům na volně žijících zvířatech.

4.6.1. Pokus

Od roku 2013 je pokus definován v souladu s definicí ve Směrnici Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010 o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely a to v § 3 písm. t) zákona na ochranu zvířat proti týrání jako „*jakékoli invazivní či neinvazivní použití zvířete pro pokusné nebo jiné vědecké účely se známým nebo neznámým výsledkem nebo pro vzdělávací účely, které může zvířeti způsobit bolest, utrpení, strach nebo trvalé poškození nejméně o intenzitě odpovídající vpichu jehly podle běžné veterinární praxe. Pokusem se rozumí rovněž jakýkoli způsob jednání, který má nebo může vést k tomu, že se zvíře narodí nebo vylíhne nebo že vznikne a je zachována geneticky modifikovaná linie zvířete v takovém stavu; usmrcení zvířete pouze pro využití jeho orgánů nebo tkání se za pokus nepovažuje*“.¹¹⁹ Zvířeti je tedy úmyslně způsobena bolest, smrt, utrpení či trvalé poškození, aniž by došlo k porušení zákazu týrání dle tohoto zákona. Zákonodárce připouští takovou situaci z důvodu hlubšího zájmu na vědeckém poznání, které má vést k nalezení nových vědeckých poznatků a lékařských metod použitelných ve prospěch člověka.¹²⁰ Směrnice, ze které zákon v části věnované ochraně pokusných zvířat čerpá, sama označuje tento způsob testování za nezbytný pro ochranu zdraví člověka, zvířat a životního prostředí. Do budoucna ale připouští nahrazení živých zvířat jinými alternativními přístupy a zavazuje se k jejímu revidování v reakci na budoucí vývoj vědy.¹²¹

¹¹⁸ Bod 5. Nařízení Komise (ES) č. 1739/2005 ze dne 21. října 2005, kterým se stanoví veterinární požadavky na přesun cirkusových zvířat mezi členskými státy

¹¹⁹ § 3 písm. t) zákona na ochranu zvířat proti týrání

¹²⁰ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013. Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-2317-9., str. 364

¹²¹ Bod 10 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010 o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

4.6.2. Pokusné zvíře

Pokusným zvířetem je každý živý obratlovec, včetně plodů savců od poslední třetiny jejich běžného vývoje a každý živý hlavonožec, který je nebo má být využit k pokusům. Za pokusné zvíře je možné považovat i plod ranějšího stádia vývoje, pokud má být zvířeti umožněno dále žít a je pravděpodobné, že bude trpět poškozením, bolestí či strachem. Jedinou výjimkou je člověk.¹²²

4.6.3. Oprávnění k používání pokusných zvířat

Mezi povolovací nástroje zákona na ochranu zvířat proti týrání zařazujeme oprávnění k používání pokusných zvířat, které je upraveno v § 15a tohoto zákona. Zákon užívá tento nástroj, aby zajistil, že pokusy na zvířatech budou provádět pouze zařízení splňující všechny požadavky. Jedním z nich je odborná kvalifikace osob, které provádějí pokusy na zvířatech.¹²³ Podmínky, které musí žadatel o toto oprávnění splnit jsou uvedeny v §15b zákona. Oprávnění je uděleno Ministerstvem životního prostředí, a to na dobu určitou. Žádost mimo jiné obsahuje kromě správním řádem stanovených náležitostí: název a umístění místa, kde žadatel chce vykonávat svou činnost, druh činnosti, za jakým účelem budou pokusy prováděny, druh pokusných zvířat určených k chovu, osobní údaje, adresu místa trvalého pobytu a osvědčení žadatele. Ministerstvo životního prostředí uděluje oprávnění na dobu tří let. Až při každém dalším udělení je možné vydat oprávnění v době trvání 5 let, žadatel ale musí zažádat ještě před skončením platnosti současného oprávnění. Žádost může být udělena i na dobu kratší, pokud je o to zažádáno žadatelem.¹²⁴

Zákon na ochranu zvířat proti týrání dále uvádí konkrétní požadavky pro provozovatele, upravuje kurzy k získání odborné kvalifikace a odborné způsobilosti na úseku pokusných zvířat, specifické požadavky na pracovníky, zřizuje instituty posuzovatelů a odborných komisí pro zajišťování dobrých životních podmínek pokusných zvířat. Věnuje se také celému procesu projektování pokusu, žádosti o jeho schválení, hodnocení a rozhodnutí o jeho schválení.¹²⁵

Dále je upravena péče o pokusná zvířata, podmínky jejich chovu, životních prostor, znecitlivění i metody usmrcování.

¹²² § 3j bod 1. a 2. zákona na ochranu zvířat proti týrání

¹²³ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013. Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-2317-9., str. 366

¹²⁴ § 15b zákona na ochranu zvířat proti týrání

¹²⁵ §15c - §17 zákona na ochranu zvířat proti týrání

4.6.4. Volně žijící živočichové jako pokusná zvířata

Definice pokusného zvířete není nijak omezena, zákon na ochranu zvířat proti týrání umožňuje provádění pokusů i na volně žijících živočiších, resp. zvířatech. Jejich využití pro vědecké účely je ale samostatně upraveno. Předně je stanoven zákaz používání odchycených volně žijících živočichů z volné přírody k pokusům. Výjimkou je situace, kdy k účelu nelze použít zvíře, které je k němu chováno, je ale nutné tuto skutečnost prokázat vědeckým důkazem.¹²⁶ Vzhledem ke zvýšené ochraně volně žijících živočichů, může takový odchyt proběhnout pouze za souhlasného vyjádření místně příslušného orgánu ochrany přírody k žádosti o schválení projektu pokusu.¹²⁷ Odchyt zvířat ve volné přírodě je vykonáván odborně způsobilou osobou, která má praktické zkušenosti a za použití metod, které zvířeti způsobí pouze nevyhnutelnou bolest, poškození či strach. Každé po odchytu zraněné či nemocné zvíře prohlédne veterinární lékař, který má povinnost minimalizovat utrpení daného zvířete.¹²⁸

Další speciální skupinou zvířat, kterou zákonodárce chrání jsou ohrožené druhy zvířat a subhumánní primáti. Tyto skupiny se mohou používat pouze výjimečně, pro vymezené pokusy, které nelze provádět na jiných druzích pokusných zvířat.¹²⁹

4.6.5. Vypuštění pokusných zvířat do volné přírody

I pokusná volně žijící zvířata mohou být po ukončení pokusu navrácena do vhodného přirozeného prostředí, ale je třeba splnit určité podmínky. Musí to dovolit zdravotní stav pokusného zvířete a nesmí být ohroženo zdraví zvířat, životní prostředí či veřejné zdraví. Zároveň musí být přijata opatření, která zvířeti zajistí vhodné a dobré životní podmínky. Nelze takto zvíře vypustit, pokud je to v rozporu s právními předpisy, které upravují ochranu přírody a krajiny, právními předpisy týkajícími se obchodu s ohroženými druhy zvířat a právními předpisy na úseku myslivosti nebo rybářství.¹³⁰ Těmito podmínkami zákonodárce neochraňuje pouze daného jedince, ale chrání především biodiverzitu před invazivními nepůvodními druhy.¹³¹

¹²⁶ § 17d zákona na ochranu zvířat proti týrání

¹²⁷ § 16a odst. 1 písm. h) a §23a odst. 3 zákona na ochranu zvířat proti týrání

¹²⁸ § 17d odst. 3 zákona na ochranu zvířat proti týrání

¹²⁹ § 17b a § 17c zákona na ochranu zvířat proti týrání

¹³⁰ § 18f zákona na ochranu zvířat proti týrání

¹³¹ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013. Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-2317-9., str. 356

5. Odpovědnost a ochrana týkající se volně žijících živočichů

V této kapitole se věnuji tématům odpovědnosti týkající se volně žijících živočichů. V první části se věnuji správněprávní ochraně volně žijících živočichů, zabývám se jak skutkovými podstatami souvisejících přestupků, tak správními tresty a zvláštními opatřeními, které lze uložit v souvislosti s nimi. Navazuji poté ochranou volně žijících živočichů pomocí trestního práva, kde popisují jednotlivé trestné činy a jejich skutkové podstaty.

5.1. Správněprávní ochrana

Správní delikty spáchané fyzickými a právnickými osobami se nazývají přestupky. Obecně jsou upraveny v zákoně č. 250/2016 Sb., zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich (dále jen „*přestupkový zákon*“). V následující části této kapitoly představuji nejvýznamnější přestupky relevantní z hlediska práce. Zabývám se konkrétně zákonem na ochranu přírody a krajiny, který se ve vztahu k živočichům zaměřuje na druhovou ochranu a zákonem na ochranu zvířat proti týrání, v němž se přestupky netýkají druhové ochrany, ale ochrany jedince proti týrání. Po nastínění jednotlivých přestupků se věnuji jednotlivým správním trestům a zvláštním opatřením, které se mohou dotýkat i volně žijících živočichů.

5.1.1. Zákon na ochranu přírody a krajiny

Zákon na ochranu přírody a krajiny rozděluje skutkové podstaty přestupků do dvou ustanovení, v prvním jsou upraveny přestupky fyzických osob nepodnikajících (§ 87) a ve druhém pak přestupky fyzických a právnických osob podnikajících (§ 88). V obou ustanoveních jsou přestupky rozděleny dle závažnosti do tří, resp. dvou odstavců, které se liší výší pokuty, kterou lze za jejich spáchání uložit.

Taková osoba se dopustí přestupku, pokud zraní či chová bez povolení zvláště chráněné živočichy, nedovoleně zasahuje do jejich vývoje, či vypouští do přírody zvláště chráněné živočichy narozené nebo odchované v zajetí bez povolení orgánu ochrany přírody. Více chránění jsou ptáci (s výjimkou těch, které je umožněno lovit) a zvláště chránění živočichové, kteří jsou zařazeni do kategorie přímo ohrožených. Takové není povoleno lovit, chytat či způsobit jejich úhyn nedovoleným zásahem do životního prostředí. Nejvyšší sankce je uvedena u přestupku, při kterém taková osoba usmrtí nebo způsobí úhyn zvláště chráněného živočicha kriticky či silně ohroženého druhu, pokud nedovoleně obchoduje s jedinci druhů, s kterými je to zakázáno dle mezinárodních úmluv a pokud neprokáže předepsaným způsobem původ živočicha chráněného

podle mezinárodní úmluvy. Pokud byly spáchány tyto přestupky na zvláště chráněných územích, lze uložit pokutu až ve dvojnásobné výši.¹³²

Stejné skutkové podstaty přestupků nalezneme i v § 88 zákona na ochranu přírody a krajiny, ale týkají se právě fyzických a právnických osob, které je způsobí při své podnikatelské činnosti. Vzhledem k tomu jsou i pokuty zvýšené. Při stanovení jejich výše se přihlíží k závažnosti protiprávního jednání a rozsahu škody.

Velmi významným opatřením, které lze dle zákona o ochraně přírody a krajiny uplatnit v souvislosti s protiprávním jednáním týkajícím se volně žijících živočichů, je odebrání nedovoleně držných jedinců zvláště chráněných druhů dle § 89. Dané opatření lze uplatnit, pokud držitel jedince zvláště chráněné rostliny, živočicha nebo ptáka neprokáže jeho původ dle § 54 odst. 1 tohoto zákona, či pokud je obchod s nimi zakázán nebo omezen dle mezinárodních úmluv. Pokud se ale odebrání jedince řídí zvláštním předpisem – zákonem o obchodování s ohroženými druhy – toto ustanovení se nepoužije. Vlastníkem odebraného živočicha se stává stát. Toto ustanovení se nevztahuje na jedince druhů, které nejsou chráněny.

5.1.2. Zákon na ochranu zvířat proti týrání

V rámci zákona na ochranu zvířat proti týrání nalezneme celou řadu přestupků, upraveny jsou v sedmé části, § 27 a násl. Obdobně jako v zákoně na ochranu přírody a krajiny jsou i zde samostatně upraveny přestupky fyzických osob nepodnikajících a přestupky právnických osob a fyzických osob podnikajících. Úprava je navíc rozdělena dle typu osob, které mohou daný přestupek spáchat, resp. kontextu (typu chovu), v němž je spáchán. V prvním odstavci jsou uvedeny pouze skutkové podstaty přestupků, jichž se může dopustit obecně jakákoli fyzická osoba, zahrnuty jsou např. propagaci týrání zvířat, týrání či utýrání zvířete, usmrcení zvířete v rozporu s ustanoveními tohoto zákona či odchycení zvířete ve volné přírodě za účelem pokusu, aniž jsou splněny podmínky stanovené zákonem. Další přestupky může spáchat pouze fyzická osoba jako chovatel, kdy např. nezajistí, aby jí chované zvíře nezranilo nebo neusmrtilo zvíře jiného chovatele, přepravuje zvíře v rozporu se zákonem, nečiní opatření proti úniku zvířat či poruší zákaz činnosti s volně žijícími živočichy týkající se drezury. Fyzická osoba dále může spáchat přestupky jako chovatel hospodářských zvířat, chovatel druhu zvířete vyžadujícího zvláštní péči,

¹³² § 87 zákona o ochraně přírody a krajiny

chovatel poskytující nezbytnou péči handicapovanému zvířeti, pořadatel, osoba odpovědná za péči o pokusná zvířata nebo provozovatel útulku či záchrané stanice.¹³³

Ustanovení odst. 12 § 27a upravuje obdobné skutkové podstaty ve vztahu k podnikajícím právnickým či fyzickým osobám. I v tomto případě rozlišuje přestupky, jichž se může dopustit každá osoba, a dále přestupky chovatele, chovatele hospodářských zvířat, chovatele druhu zvířete vyžadujícího zvláštní péči, pořadatele, osoby odpovědné za péči o pokusná zvířata, provozovatele útulku či záchrané stanice, církve nebo náboženské společnosti v souvislosti se zvláštními metodami porážení zvířete a provozovatele podniku, který se zabývá porážkou zvířat.

5.1.3. Tresty

5.1.4. Propadnutí týraného zvířete a zákaz chovu

Vedle pokuty umožňuje zákon na ochranu zvířat pachateli uložit i další tresty související s chovem. Jedná se o zákaz chovu zvířat a propadnutí zvířete upravené v § 27b. O zákazu chovu může rozhodnout obecní úřad obce s rozšířenou působností, existuje-li důvodná obava, že pachatel bude v týrání zvířete pokračovat (zejména byl-li za tento přestupek v posledních 3 letech potrestán či v souvislosti s týráním zvířete odsouzen za trestný čin), že pachatel neposkytne týranému zvířeti péči, kterou vyžaduje jeho zdravotní stav, či že začne chovat zvířata stejným způsobem, za který byl již potrestán za přestupek či odsouzen v souvislosti s jiným zvířetem. O propadnutí zvířete rozhoduje také obecní úřad obce s rozšířenou působností a může tento trest uložit, pokud je pachatel vlastníkem týraného zvířete a je zde důvodná obava, že bude v týrání zvířete pokračovat či mu neposkytne péči, kterou vyžaduje jeho stav. Také je možné ho uložit, pokud pachatel přestupku chová zvíře bez povolení dle § 13 odst. 5 tohoto zákona (např. věk nad 18 let u zvířat vyžadujících zvláštní péči), a to i v případě, že nedošlo k utrpení zvířete. Takové zvíře poté nabývá do vlastnictví stát.¹³⁴

5.1.5. Zabrání týraného zvířete

Kromě trestu propadnutí zvířete lze uložit též ochranné opatření zabrání zvířete upravené v § 27c a 27d zákona na ochranu zvířat proti týrání. O zabrání zvířete rozhoduje obecní úřad obce s rozšířenou působností, přičemž tak může učinit v několika situacích. Tou základní je situace, kdy týraný jedinec náleží osobě, kterou nelze za přestupek stíhat, protože není za daný čin odpovědná.

¹³³ § 27 zákona na ochranu zvířat proti týrání

¹³⁴ § 27b zákona na ochranu zvířat proti týrání

Dále je možné zvíře zabrat, pokud pachatel přestupku týrání zvířat není vlastníkem týraného zvířete, ale chová ho s vědomím vlastníka, který nezabezpečil jeho péči na základě výzvy. Tuto výzvu adresuje vlastníkovi týraného zvířete obecní úřad obce s rozšířenou působností v případě, kdy vlastník přímo zvíře netýrá, ale pachatelem přestupku je někdo, kdo o zvíře s vědomím vlastníka pečuje (chová jej). V rámci výzvy je daná lhůta 7 dní ode dne doručení ke zjednání nápravy. Pokud tak vlastník neučiní, může být zvíře zabráno. Dalším případem je situace, kdy bylo zvíře chované jinou osobou než vlastníkem umístěno do náhradní péče a chovatel neuhradil náklady této péče. V obou posledně jmenovaných případech se zabrání týraného zvířete ukládá jeho vlastníkovi, přičemž rozhodnutí o zabrání nelze vydat před vydáním rozhodnutí o uložení pokuty pachateli přestupku. Zabrání také nelze uložit, pokud pachateli byla uložena pokuta na dolní hranici minimální sazby za daný přestupek. Vlastnictví zabraného zvířete nabývá ve všech případech stát. Podle § 27d lze zabrat i zvíře, které týrané není, pokud byl osobě, která ho chová byl uložen pravomocným rozsudkem zákaz chovu či zákaz činnosti.¹³⁵

5.1.6. Zvláštní opatření

Zvláštní opatření jsou upravena v § 28a a násl. zákona na ochranu zvířat proti týrání. Jedná se o opatření, která nařizuje rozhodnutím obecní úřad obce s rozšířenou působností na návrh krajské veterinární správy. Pokud je zahájeno řízení o zvláštním opatření, musí být vždy zahájeno i řízení o přestupku. Rozhodnutí o zvláštním opatření nelze vydat, pokud je závažnost přestupku tak nízká, že pokuta za něj uložená je v dolní hranici sazby za přestupek, kterého se týká.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností může na návrh krajské veterinární správy na prvním místě nařídit a zajistit umístění týraného zvířete do náhradní péče (náklady na tuto péči hradí osoba, které bylo zvíře odebráno). Dále může nařídit chovateli, aby snížil počet zvířat (a to i usmrčením), pokud dochází k jejich týrání, či aby pozastavil činnost, při které dochází k týrání zvířat, a to až do odstranění závad (i když tento příkaz neobsahuje povinnost zajistit náhradní péči). Dále může chovateli zvířete nařídit umožnění péče o zvíře jinou osobou na místě, kde se zvíře nachází, či v krajním případě nařídit jeho utracení odborně způsobilou osobou, trpí-li zvíře nemocí, zraněním či vadou, které jsou pro jeho další přežívání spojeny s trvalým utrpením.

Náklady spojené s léčením zvířete, které bylo týráním zraněno, hradí osoba, která tento stav způsobila, i pokud přesahují hodnotu zvířete. Chovatel hradí náklady související s utracením

¹³⁵ § 27c a § 27d zákona na ochranu zvířat proti týrání

zvířat nebo se snížením jejich počtu, stejně jako náklady spojené s prováděním péče o zvíře jinou osobou. O nákladech – s výjimkou nákladů spojených se snížením počtu zvířat nebo s jejich utracením – rozhoduje obecní úřad s rozšířenou působností v rámci správního řízení. Osoba, které bylo uloženo tyto náklady zaplatit, má určenou lhůtu 3 měsíce od oznámení rozhodnutí, jinak může stejný úřad rozhodnout, že se zvíře stává vlastnictvím státu, ten má poté povinnost takové zvíře zabezpečit.

Co se týká vrácení zvířete z náhradní péče jeho vlastníkov, podmínky, za nichž k tomu může dojít, musí být stanoveny již v rozhodnutí, kterým je zvíře do náhradní péče umístěno. O vrácení zvířete rozhoduje obecní úřad obce s rozšířenou působností samostatným rozhodnutím, a to z podnětu vlastníka a na základě odborného vyjádření krajské veterinární správy, která posuzuje, zda byly splněny stanovené podmínky. Tento institut se ale nepoužívá, pokud nelze předpokládat, že dojde k nápravě pachatele.¹³⁶

5.1.7. Předběžná péče o týrané zvíře

Pokud lze ve správním řízení očekávat uložení propadnutí týraného zvířete, rozhodnutím o jeho zabránění nebo rozhodnutí o umístění týraného zvířete do náhradní péče, lze podle § 28c nařídit rozhodnutím obecního úřadu obce s rozšířenou působností předběžnou náhradní péči o tohoto jedince. Takové rozhodnutí může být prvním úkonem v řízení, je vykonatelné svým vyhlášením a odvolání proti němu nemá odkladný účinek. Chovatel zvířete je povinen zvíře vydat a před skončením řízení mu jej nelze vydat zpět. Rozhodnutí o předběžné náhradní péči lze vydat i před zahájením řízení o přestupku, toto řízení však musí být zahájeno do 20 dnů ode dne vydání rozhodnutí o předběžné náhradní péči.

Náklady na tuto péči platí obecní úřad, který ve věci rozhodl, náleží mu však jejich náhrada od pachatele přestupku, resp. osoby, kterou nelze za přestupek stíhat, bylo-li rozhodnuto o zabránění týraného zvířete, a to ve výši, o které obecní úřad s rozšířenou působností rozhodne ve správním řízení. V obecné úpravě se na předběžnou náhradní péči uplatní ustanovení správního řádu, které se týkají předběžného opatření.¹³⁷

¹³⁶ § 28b odst. 1 zákona na ochranu zvířat proti týrání

¹³⁷ § 28c odst. 7 zákona na ochranu zvířat proti týrání

5.1.8. Zajištění péče o zvíře v záchraném centru

Zvláštní úprava platí dle § 28e pro jedince druhů, na které se vztahuje zákon o obchodování s ohroženými druhy. Pokud u těchto zvířat dojde k některému z opatření uvedených výše (propadnutí zvířete, zabránění zvířete, nařízení náhradní péče, nařízení předběžné náhradní péče, rozhodnutí, že se zvíře stává vlastnictvím státu), jsou umístěována v záchraném centru provozovaném podle § 29a a nás. zákona o obchodování s ohroženými druhy. Náklady vyúčtované záchraným centrem, do něhož bylo zvíře umístěno, hradí dle důvodu umístění do záchraného centra buď osoba, již bylo zvíře odebráno, resp. pachatel přestupku dle zákona na ochranu zvířat proti týrání, případně Ministerstvo životního prostředí dle zákona o obchodování s ohroženými druhy.¹³⁸

5.2. Trestněprávní ochrana

Ochrana životního prostředí se v trestním právu začala objevovat až v 90. letech 20. století a její význam stále roste. Počet a závažnost protiprávních činů proti životnímu prostředí se zvyšují a vzhledem k dopadům na společnost i na jedince, nestačí již sankce správního práva. Nový trestní zákoník č. 40/2008 Sb., účinný od 1.1.2010 pak zakotvil samostatnou hlavu VIII, nazvanou „Trestné činy proti životnímu prostředí“, která uvádí trestné činy, u kterých je jejich objektem zájem na zachování přírodní rovnováhy, ochrana vybraných přírodních území, ochrana zvířat před týráním atd.¹³⁹ Ve vztahu k tématu diplomové práce jsou relevantní zejména trestné činy: Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§299), Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti (§ 300), Týrání zvířat (§ 302), Chov zvířat v nevhodných podmínkách (§302a), Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti (§303) a Pytláctví (§304).

Trestný čin Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami upravený v § 299 (v § 300 je poté obdobná skutková podstata lišící se zaviněním, kterým je v tomto ustanovení hrubá nedbalost) slouží k ochraně před škodlivými způsoby nakládání, které by mohly ohrozit přežití ohrožených druhů volně žijících živočichů či planě rostoucích rostlin. Takového trestného činu se dopustí ten, kdo usmrtí, zničí, poškodí, odejme z přírody, zpracovává, doveze, vyveze, proveze, přechovává či zprostředkuje sobě či jinému jedince zvláště chráněného druhu živočicha (či rostliny), ale pouze pokud spáchá takový

¹³⁸ § 28e zákona na ochranu zvířat proti týrání

¹³⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3., str. 766–768

čin na více než dvaceti pěti kusech živočichů (nebo rostlin). V druhém odstavci už ale zákon stanovuje, že pokud se ale bude jednat o jedince silně či kriticky ohroženého druhu, resp. přímo ohroženého vyhubením či vyhynutím (tedy exempláře druhů zařazených v příloze A nařízení CITES), stačí k naplnění dané skutkové podstaty čin týkající se jednoho jedince.

Kvalifikovanou formou jednání může být jednání, které nevratně poškodí populaci volně žijícího živočicha nebo planě rostoucí rostliny nebo jejich biotop. Dalším kvalifikovaným jednáním je jednání ve formě organizované skupiny či jednání s majetkovým motivem.¹⁴⁰

Trestný čin v § 302 Týrání zvířat byl novelizován zákonem č. 114/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. V důvodové zprávě k této novele se uvádí: “*K trestnímu postihu za týrání zvířat nově není vyžadováno, aby se tak dělo zvláště surovým nebo trýznivým způsobem (surový nebo trýznivý způsob postačuje) nebo veřejně či na místě veřejnosti přístupném.*“¹⁴¹ Pokud je tak trestný čin spáchán, je to naplnění kvalifikované skutkové podstaty. Zároveň se touto novelou zvýšily trestní sazby u jednotlivých trestných činů.

Dále byl vložen nový trestný čin v § 302a, a to Chov zvířat v nevhodných podmínkách, který má chránit zvířata před jejich chováním v tzv. množnách a týká se především psů a koček. Je zde snaha postihnout držení zvířat ve zcela nevyhovujících podmínkách, jejich nezodpovědné rozmnožování, které mnohdy chovateli slouží k majetkovému zisku z prodeje mláďat. V důvodové zprávě se dále uvádí: “*S ohledem na připomínky veřejnosti byla trestnost tzv. množíren rozšířena i na případy chovu zvířat v nevhodných podmínkách bez existence úmyslu (a nutnosti jeho prokázání v trestním řízení) se zvířaty obchodovat.*” K naplnění základní skutkové podstaty tedy postačuje, je-li větší počet zvířat chován v nevhodných podmínkách, které ohrožují jejich život nebo jim působí značné útrapy, pokud je však prokázán majetkový aspekt (situace, kdy jsou zvířata chována za účelem obchodu nebo pachatel kořistí z takového chovu), jde o naplnění kvalifikované skutkové podstaty, kde je zvýšena trestní sazba.¹⁴² O kvalifikovanou skutkovou podstatu půjde též

¹⁴⁰ PÚRY, František. § 299 [Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2990.). Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

¹⁴¹ POSLANECKÁ SNĚMOVNA. Důvodová zpráva k novele – sněmovní tisk 214/0. [online]. [citováno dne 18.11.2021. Dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=214&CT1=0>

¹⁴² POSLANECKÁ SNĚMOVNA. Důvodová zpráva k novele – sněmovní tisk 214/0. [online]. [citováno dne 18.11.2021. Dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=214&CT1=0>

v případě, že chov v nevhodných podmínkách způsobí zvířeti, resp. většímu počtu zvířat, trvalé následky a smrt.

Novela z roku 2020 kromě nových trestných činů zavádí i nový trest – zákaz držení a chovu zvířat, a to jak pro fyzické, tak i právnické osoby. Soud může uložit tento zákaz až na 10 let, pokud pachatel spáchal trestný čin související s chovem, držením nebo péčí o zvíře.¹⁴³ Dohled na dodržování tohoto trestu bude vykonávat krajská veterinární správa v obvodu okresního soudu, a to namátkovou kontrolou bydliště a dalších prostor či pozemků odsouzeného, který je povinen za tímto účelem umožnit vstup do uvedených prostor a strpět úkony bezprostředně související s touto kontrolou.¹⁴⁴ Tento trest se používá běžně i v jiných evropských zemích, např. Polsko či Spolková republika Německo.¹⁴⁵

Trestný čin Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti (§ 303) se novelou z roku 2020 nijak nezměnil, chrání zvíře v lidské péči před jejím zanedbáním, které vede k trvalým následkům či smrti zvířete. Kvalifikovanou skutkovou podstatou je zanedbání péče u většího počtu zvířat. Požadovanou formou zavinění je hrubá nedbalost.¹⁴⁶

Volně žijících živočichů se týká i trestný čin Pytláctví upravený v § 304. Toto ustanovení nepracuje s pojmem volně žijící živočich, ale s pojmy zvěř a ryby, je tedy trestněprávní koncovkou zákona o myslivosti a zákona o rybářství. Jeho objektem je ochrana přírody a zároveň ochrana práva myslivosti a rybářství. Dle odst. 1 § 304 se pytláctví dopustí každý, kdo „*neoprávněně loví zvěř nebo ryby v hodnotě nikoli nepatrné nebo ukryje, na sebe nebo jiného převede nebo přechovává neoprávněně ulovenou zvěř nebo ryby v hodnotě nikoli nepatrné*“. Kvalifikovanou skutkovou podstatou je např. majetkový prospěch, zavrženíhodný způsob lovu, nevhodná doba lovu, recidiva či pokud čin spáchala osoba s uloženou povinností chránit životní prostředí.¹⁴⁷

¹⁴³ § 74a trestního zákoníku

¹⁴⁴ § 350ab trestního řádu

¹⁴⁵ POSLANECKÁ SNĚMOVNA. Důvodová zpráva k novele – sněmovní tisk 214/0. [online]. [citováno dne 18.11.2021]. Dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=214&CT1=0>

¹⁴⁶ § 303 trestního zákoníku

¹⁴⁷ HERCZEG, Jiří. § 304 [Pytláctví]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 3018. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

5.3. Občanskoprávní odpovědnost

Druhou kategorií odpovědnosti, která vedle delikt ní odpovědnosti přichází v úvahu v souvislosti s tématem práce, je odpovědnost za škodu způsobenou volně žijícími živočichy v péči člověka. Jedná se o odpovědnost občanskoprávní, je upravena v hlavě II občanského zákoníku. Ten, jak jsem uvedla dříve v práci, používá ve svých ustanoveních pojem zvíře.

Zvláštní postavení zvířat se projevuje u problematiky závazků k náhradě škody. V prvním případě se jedná o úpravu náhrady škody v případě, kdy ji způsobilo zvíře a o náhradu škody na zvířeti.¹⁴⁸ Dle § 2933 občanského zákoníku je vlastník povinen nahradit škodu způsobenou jeho zvířetem, i když v dané situaci nebylo pod jeho dohledem. Pokud svěřil zvíře jiné osobě, podílí se na náhradě škody spolu s ní společně a nerozdílně.¹⁴⁹ Účelem této normy je především ochrana osob a majetku před nevyočitatelností zvířete jako živého tvora. Zvíře může zareagovat překvapivě vzhledem k jeho snadné ovlivnitelnosti lidmi či jeho obrannému instinktu, proto je ochrana okolí poskytnuta i ve chvíli, kdy se zvíře nenachází s vlastníkem, ale např. uprchlo.¹⁵⁰ V každém jednotlivém případě je třeba zároveň posoudit, zda zvíře jednalo samo za sebe, či zda bylo v dané situaci použito jako nástroj člověka. V případě jeho užití jako nástroje (tedy jako neživé věci) či způsobení újmy pouze z důvodu jeho velikosti či váhy, se § 2933 občanského zákoníku aplikovat nebude.¹⁵¹

Této odpovědnosti je možné se zprostit, pokud domácí zvíře slouží k výkonu povolání či k podobné činnosti nebo je pomocníkem pro osobu se zdravotním postižením a vlastník prokáže, že nezanedbal potřebnou pečlivost, nebo by škoda vznikla i při jejím vynaložením.¹⁵² Občanský zákoník neobsahuje legální definici domácích zvířat. Dle Bezoušky jde o „domestikovaná zvířata, která inklinují k člověku, podléhají jeho vlivu, člověk je využívá pro své účely a skrze výchovu a zvyk na člověka podléhají jeho doзору a převážnému vlivu. Oproti domácím zvířatům stojí divoká zvířata (ať již zkrocená či zajatá), proto není k domácím zvířatům počítán např. mýval,

¹⁴⁸ KOUKAL, Pavel. § 494 [Živé zvíře]. In: LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, marg. č. 4. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

¹⁴⁹ § 2933 občanského zákoníku

¹⁵⁰ BEZOUŠKA, Petr. § 2933 [Náhrada škody způsobené zvířetem]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, marg. č. 2. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

¹⁵¹ Tamtéž, marg. č. 7

¹⁵² § 2934 občanského zákoníku

i když je zkrocený a má návyky domácího zvířete".¹⁵³ Příkladem zvířete, které slouží vlastníku k výkonu povolání může být např. lovecký pes u myslivecké stráže, policejní pes, či kočka chránící továrnu před hlodavci. Možnost aplikace na tohoto ustanovení na volně žijící živočichy je tedy spíše vyloučena.

Pokud by zvíře způsobilo škodu pod dohledem třetí osoby, která svémocně odňala zvíře vlastníku či jím svěřené osobě, nahradí škodu tato třetí osoba. Kdo zvíře odňal, nemůže se zprostit povinnosti k náhradě.¹⁵⁴ Díky tomuto ustanovení se povinné osoby z § 2933 občanského zákoníku zprošťují povinnosti nahrazovat újmu, kterou nemohly nijak ovlivnit. Občanský zákoník ale požaduje, aby byla vlastníkem učiněna rozumná opatření, která by mohla zabránit, aby zvíře mohlo být odňato - např. plot okolo zahrady. Pokud vlastník neprokáže, že tato opatření vykonal, je povinen nahradit škodu společně a nerozdílně s tím, kdo mu zvíře svémocně odňal.¹⁵⁵

Druhým případem je povinnost náhrady při poranění zvířete, při které má škůdce povinnost nahradit účelně vynaložené náklady spojené s péčí o zdraví zraněného zvířete.¹⁵⁶ Účelnost těchto nákladů závisí na charakteru zvířete – užitková zvířata chovaná pro živočišnou produkci jsou nahrazována obvyklou cenou zvířete, jinak tomu bývá u domácích zvířat, která jsou chovaná pro potěšení či nějakou funkci, pro kterou mají zvláštní vlastnosti (např. závodní kůň, asistenční pes). Pod vynaložené náklady můžeme zařadit nejen náklady na přímou léčbu, ale i na zdravotní pomůcky, léky i transport k veterináři. Nahrazuje se léčba částečná i neúspěšná – i když musí být prokázáno, zda by ji podstoupil rozumný chovatel na místě vlastníka. Náklady tedy nejsou neomezené, ale mohou přesáhnout cenu zvířete.¹⁵⁷ U volně žijících živočichů bude záležet na jejich druhu a jejich chovateli.

¹⁵³ BEZOUŠKA, Petr. § 2934 [Privilegovaná zvířata]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, marg. č. 2 Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

¹⁵⁴ § 2935 občanského zákoníku

¹⁵⁵ BEZOUŠKA, Petr. § 2935 [Svémocné odnětí zvířete]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, marg. č. 6. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

¹⁵⁶ § 2970 občanského zákoníku

¹⁵⁷ BEZOUŠKA, Petr. § 2970 [Náhrada při poranění zvířete]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, marg. č. 1-6. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

Primární způsob náhrady, se kterým občanský zákoník počítá je naturální restituce, ta ovšem v případě živého jedince není vždy možná. V takovém případě se použije druhý způsob, a tím je určení výše peněžité náhrady. Východiskem pro takové určení je obvyklá cena věci v okamžiku poškození. Obvyklá cena není stanovena zákonem, jedná se o cenu, za jakou se stejné či obdobné věci prodávají při obvyklém obchodování. Zákon používá pojem věc, a i když jak jsem zmínila výše v mé práci a jak je stanoveno v § 494 tohoto zákona, zvíře věc není. Ale zákon ve stejném ustanovení říká, že ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně, pokud to neodporuje jeho povaze, což je tento případ.

U zvířat v lidské péči bude hrát roli i cena zvláštní obliby, tedy zvláštní hodnota vyplývající z osobního vztahu k němu. Rozhodná je tedy cena takto objektivně zjištěná. Ustanovením, které se vztahuje k této problematice, je § 2969, který stanoví, že škůdce, který věc ze svévolie či škodolibosti poškodil, nahradí poškozenému cenu zvláštní obliby. Ta vychází z odst. 2 § 492, který stanoví, že zvláštní obliba věci je určena jejími náhodnými vlastnostmi, a že jde o mimořádnou cenu (což živé zvíře splňuje). Při určování této ceny se hledí na osobní vztah poškozeného k dané věci, Bezouška výslovně říká, že cena zvláštní obliby může být určena i u zvířat a odkazuje právě na § 494 občanského zákoníku. Účelem této ceny je nejenom náhrada finanční, ale i určitá náhrada za utrpěnou citovou újmu.¹⁵⁸

¹⁵⁸ BEZOUŠKA, Petr. § 2969 [Náhrada při poškození věci]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1750, marg. č. 22. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

Závěr

V mé práci jsem chtěla předložit, jakým způsobem jsou volně žijící živočichové chováni v lidské péči a jaká je v této oblasti související právní úprava. Dále jsem si dala za cíl představit základní právní úpravu vybraných subjektů, které o volně žijící živočichy pečují.

Vymezila jsem jednotlivé právní pojmy související s prací, nastínila jsem východiska právní úpravy i relevantní právní předpisy, ve kterých ji nalezneme. Věnovala jsem se různým typům volně žijících živočichů a jejich nabytí do lidské péče, včetně jejich odchovu, podmínkám jejich chovu i péče a obecným povinnostem chovatele podle hlavních právních předpisů v této oblasti. Vybrala jsem si základní subjekty, které se věnují chovu zvířat – záchrané stanice, zoologické zahrady, cirkusy a pokusná zařízení.

U záchraných stanic jsem vymezila jejich základní charakteristiku a popsala, jakým způsobem musí být zajištěna odborná péče o handicapovaná zvířata a jaké odborné předpoklady musí mít osoby, které o ně pečují. Záchrané stanice slouží pro handicapované živočichy jako místo, kde se mohou vyléčit, aby mohli být co nejdříve navraceni do přírody. Z toho důvodu pečují tyto stanice o handicapované živočichy odlišným způsobem od jiných subjektů – snaží se, aby si daní živočichové co nejméně přivykli lidské péči a tohoto smyslu se drží i právní úprava.

Jednou z hlavních náplní zoologických zahrad je nápomoc při zachování biodiverzity životního prostředí, vedlejší náplní je funkce vzdělávací a zábavná. V práci jsem popsala jejich stručnou historii, právní úpravu jejich vzniku, a především povinnosti jako chovatele.

Cirkusy stále plní zábavnou funkci, ale je nutné zmínit, že jsou čím dál více omezovány právě v rámci jejich chovu volně žijících živočichů. Společenské tendence se čím dál více kloní k ochraně takovýchto živočichů a zaručení jejich důstojného života. Z historického hlediska byla drezura těchto živočichů často krutá a výcvikové metody nebyly humánní. I když je dnes právní úprava drezury vymezena velmi detailně, právě s cílem těmto metodám zabránit, stále je fungování cirkusů omezováno víc a víc. V rámci Evropské unie již přes 15 států zakázalo užívání volně žijících živočichů v cirkusech úplně, Česká republika novelizací zákona na ochranu zvířat proti týrání zakázala užívání volně žijících živočichů narozených po roce 2002. Do budoucna se tedy dá počítat s tím, že volně žijící živočichové v cirkusech již využívání nebudou. V práci jsem věnovala současné právní úpravě cirkusů, drezury a specifikům přepravy zvířat mezi státy.

V práci jsem se věnovala i zařízením určeným k pokusům na zvířatech, protože i ta využívají pro své účely volně žijící živočichy. Je ale nutné zmínit, že daná problematika je natolik rozsáhlá a komplikovaná, že jsem pouze vymezila, co je to pokus a pokusné zvíře a popsala obecně problematiku týkající se volně žijících živočichů.

V poslední části jsem se věnovala odpovědnosti ve vztahu k volně žijícím živočichům. V rámci trestní odpovědnosti jsem vymezila jednotlivé trestné činy, které souvisí s volně žijícími živočichy. V rámci správního práva jsem se zaměřila na přestupky dle zákona na ochranu zvířat proti týrání a zákona na ochranu přírody a krajiny a jednotlivým trestům a zvláštním opatřením s nimi souvisejícími. V rámci občanskoprávní odpovědnosti jsem se věnovala především zvláštnímu postavení zvířat u závazků k náhradě škody, ať už zvíře bylo objektem poškození, či jeho příčinou. Zde právní úprava lehce naráží na úpravu zvířete v rámci občanského zákoníku. Zvíře již není věcí, ale není ani osobou, nemůže právně jednat a nemůže mít z povahy věci žádné povinnosti. Přesto má určitá práva, která se poté promítají do jednotlivých právních předpisů.

Během psaní této práce jsem zjistila, že daná problematika je velmi obsáhlá a komplikovaná. Z hlediska právních předpisů je upravena v rámci mezinárodních smluv a v různých předpisech Evropské unie, které jsou zároveň již minimálně částečně včleněné i do českých právních předpisů. Jednotlivé české právní předpisy věnující se volně žijícím živočichům vzájemně nekorespondují, věnují se stejné problematice a zároveň si neodpovídají – typickým příkladem je rozdílná terminologie napříč celým českým právním řádem. Jednotlivé zákony mají vlastní definici stejného pojmu, nebo ji vůbec nemají, či používají jiný pojem pro velmi podobnou definici. Typickým příkladem je základní pojem této práce – a to pojem zvíře a jeho různé „typy“, které nám jednotlivé zákony představují. Právní úprava je roztříštěná mezi vícero zákonů, stěžejními z hlediska mé práce jsou zákon na ochranu přírody a krajiny, zákon na ochranu zvířat proti týrání, zákon o obchodování s ohroženými druhy a veterinární zákon. Zároveň tyto právní předpisy upravují problematiku volně žijících zvířat do hloubky, a pokud ne, jsou detaily upraveny v podzákonných předpisech vztahujících se k nim. Z tohoto důvodu jsem v určitých oblastech zpracovala dané téma obecněji a odkázala, kde lze nalézt danou problematiku podrobněji rozebranou. Bylo by tedy možné práci dále rozšířit a v jednotlivých oblastech jít víc do hloubky, ať už u jednotlivých subjektů, které zvířata chovají, tak i v částech věnujících se nakládání s volně žijícími živočichy.

Je třeba zdůraznit, že samotná právní úprava práv a povinností chovatelů a celkového nakládání s volně žijícími živočichy je dostatečná, i když není tak přehledná. Jednotlivá práva a povinnosti vymezené chovatelům jsou přesně určené, detailní a rozumné. Dle mého názoru by se měla sjednotit především terminologie v jednotlivých právních předpisech a zároveň sjednotit úprava jednotlivých ustanovení tak, aby nebyla ve vícero zákonech řešena stejná problematika.

Seznam zkratek

občanský zákoník	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
trestní řád	Zákon č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)
trestní zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
veterinární zákon	Zákon č. 166/1999 Sb., zákon o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů.
zákon na ochranu zvířat proti týrání	Zákon č. 246/1992 Sb, zákon České národní rady na ochranu zvířat proti týrání
zákon o ochraně přírody a krajiny	Zákon č. 114/1992 Sb, zákon České národní rady o ochraně přírody a krajiny
zákon o myslivosti	Zákon č. 449/2001 Sb., zákon o myslivosti
zákon o zoologických zahradách	Zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů.
živnostenský zákon	Zákon č. 455/1991 Sb., zákon o živnostenském podnikání (živnostenský zákon)

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

CHAPOUTHIER, Georges. *Zvířecí práva*. Praha: Triton, 2013. ISBN 978-80-7387-607-

DAMOHOŘSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-338-7.

DOBRORUKA, Luděk J. *Zoologické zahrady*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. Pomocné knihy pro žáky (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-04-21177-1.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-120-5.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9.

MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013. Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-2317-9.

PRCHALOVÁ, Jana. *Právní ochrana zvířat*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-763-8.

PRCHALOVÁ, Jana. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a Natura 2000: komentář a prováděcí předpisy*. Praha: Linde, 2006-. ISBN 978-80-7201-806-2.

SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, Vladimír, SUCHÁNEK, Radovan, SYLLOVÁ, Jindřiška. *Ústava České republiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016.

STEJSKAL, Vojtěch a Martin LESKOVJAN, ed. *Člověk a zvíře – v zajetí či v péči? aktuální právní a věcné otázky nakládání se zvířaty*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. Vodnář, 2010. ISBN 978-80-87146-33-0.

STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1.

STEJSKAL, Vojtěch. *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. ISBN 978-80-87146-65-1.

Seznam použitých internetových zdrojů

BEZOUŠKA, Petr. § 2933 [Náhrada škody způsobené zvířetem]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, marg. č. 2. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

ČESKÁ TELEVIZE. Místo zvířat hologramy. Cirkus bojuje proti cenzuře. [online]. 7.8.2019. [citováno dne xxx]. Dostupné na: <https://ct24.ceskatelevize.cz/2889590-misto-zvirat-hologramy-cirkus-bojuje-proti-tyrani>

FORUM OCHRANY PŘÍRODY. Povolování záchranných stanic pro handicapované živočichy. [online]. [citováno dne 2.12.2021] Dostupné na: <http://www.forumochranyprirody.cz/povolovani-zachrannych-stanic-pro-handicapovane-zivocichy>.

HERCZEG, Jiří. § 304 [Pytláctví]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 3018. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

KOUKAL, Pavel. In: LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, marg. č. 4. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

MACHEK, Jiří. Výklad k vyhlášce č. 114/2010 Sb., o ochraně handicapovaných zvířat při chovu – zpracovaný na základě odůvodnění k návrhu vyhlášky. [online]. 24.10.2010. [citováno 30.11.2021]. Dostupné na: https://eagri.cz/public/web/file/52189/Duv_handicapu_net.pdf.

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, Novinky v legislativě, Novela zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání [online]. 7.12.2020 [citováno 22.11.2021] Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/novinky-v-legislativ/_prezentace_cz_mze_legislativa_pravni-predpisy-mze_novinky-v-legislativ_novy-pravni-predpis-ucinny-od-1-2-2021.html

POSLANECKÁ SNĚMOVNA. Důvodová zpráva k novele – sněmovní tisk 214/0. [online]. [citováno dne 18.11.2021. Dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=214&CT1=0>

PÚRY, František. § 299 [Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2990.). Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

SVOBODA ZVÍŘAT. Ukončení drezury divokých zvířat bylo definitivně přijato! [online]. 19.11.2020.[citováno dne 22.12.2021]. Dostupné na: <https://svobodazvirat.cz/ukonceni-drezury-divokych-zvirat-bylo-definitivne-prijato/>

SYLLOVÁ, Jindřiška. Čl. 7 [Ochrana přírody]. In: SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, Vladimír,

SUCHÁNEK, Radovan, SYLLOVÁ, Jindřiška. Ústava České republiky. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 90.

Seznam použitých právních předpisů

Vyhláška č. 114/2010 Sb., vyhláška o ochraně handicapovaných zvířat při chovu

Vyhláška č. 22/2013 Sb., vyhláška o vzdělávání na úseku ochrany zvířat proti týrání

Vyhláška č. 316/2009 Sb., vyhláška o držení živočichů dočasně nebo trvale neschopných přežít ve volné přírodě a o péči o tyto živočichy v záchranných stanicích (vyhláška o handicapovaných živočiších)

Vyhláška č. 346/2006 Sb., vyhláška o stanovení bližších podmínek chovu a drezúry zvířat

Zákon č. 100/2004 Sb., zákon o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy)

Zákon č. 114/1992 Sb, zákon České národní rady o ochraně přírody a krajiny

Zákon č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 154/2000 Sb., plemenářský zákon

Zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů.

Zákon č. 166/1999 Sb., zákon o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 246/1992 Sb, zákon České národní rady na ochranu zvířat proti týrání

Zákon č. 250/2016 Sb., zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich

Zákon č. 257/1997 Sb., o zemědělství

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 449/2001 Sb., zákon o myslivosti

Zákon č. 455/1991 Sb., zákon o živnostenském podnikání (živnostenský zákon)

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon, kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších

Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých zahraničních právních předpisů a legislativních dokumentů

Bernská úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť z roku 1982 (The Berne Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats).

Nařízení Komise (ES) č. 1739/2005 ze dne 21. října 2005, kterým se stanoví veterinární požadavky na přesun cirkusových zvířat mezi členskými státy

Nařízení Komise (ES) č. 865/2006 ze dne 4. května 2006 o prováděcích pravidlech k nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s těmito druhy

Nařízení Rady (ES) č. 338/97 ze dne 9. prosince 1996 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/63/EU ze dne 22. září 2010 o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely

Směrnice Rady (ES) č. 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

Směrnice Rady (ES) č. 92/65/EHS ze dne 13. července 1992 o veterinárních předpisech pro obchod se zvířaty, spermatem, vajíčky a embryi uvnitř Společenství a jejich dovoz do Společenství, pokud se na ně nevztahují zvláštní veterinární předpisy Společenství uvedené v příloze A oddíle I směrnice 90/425/EHS, příloha A

Smlouva o fungování Evropské unie (Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union)

Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals)

Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu č. 256 / 2010 Sb. ze dne 8. července 2010 ve věci návrhu na zrušení § 68 odst. 3 a 4 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

Právní režimy volně žijících živočichů v péči člověka

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá právní úpravou volně žijících živočichů v lidské péči. Vymezuje související terminologii, právní východiska a jednotlivé právní předpisy, které s tématem práce souvisí. Dále vymezuje jednotlivé způsoby nakládání s volně žijícími živočichy, možnosti jejich nabytí do lidské péče a odchovu. Dopodrobna se věnuje vybraným subjektům, které volně žijící živočichy chovají – záchraným stanicím a jejich péči o handicapované živočichy, zoologickým zahradám, cirkusům a drezúře zvířat a subjektům zabývajících se pokusy na zvířatech. U jednotlivých subjektů se zabývá především jejich povinnostmi, které jim ukládají právní předpisy ohledně chovu volně žijících živočichů. V poslední části se poté zabývá problematikou odpovědnosti související s volně žijícími živočichy. V rámci občanskoprávní odpovědnosti je to škoda způsobená jak zvířetem, tak škoda způsobená na něm. V deliktní odpovědnosti se zabývá správními delikty dle zákona na ochranu zvířat proti týrání a zákona na ochranu přírody a krajiny a tresty, které jim je možné dle těchto právních předpisů uložit. V rámci trestního práva pak vymezuje jednotlivé související trestné činy.

Klíčová slova: volně žijící živočich, lidská péče, ochrana volně žijících živočichů

Legal regulation of wild animals in human care

Abstract

This diploma thesis deals with the legal regulation of wild animals in human care. It outlines the related terminology, legal resources and individual legal provisions that are relevant to the topic of this diploma thesis. It also defines specific ways of the treatment of wild animals, the possibilities of their acquisition into human care and breeding. The diploma thesis in detail analyzes selected entities that breed wild animals. That means rescue stations (specifically their care for handicapped animals), zoos, circuses (namely their training of animals), as well as entities that experiment on animals. For chosen entities, it deals primarily with their obligations under the wild animals legislation. The last part then deals with the issue of liability in relation to wild animals. In the context of civil liability, it means both damage caused by the animal and damage caused to the animal itself. The diploma thesis also deals with administrative offenses based on the Act on the Protection of Animals Against Cruelty and the Act on the Conservation of Nature and Landscape, as well as penalties that can be imposed under these acts. Regarding the criminal law, it then defines the individual related crimes and felonies.

Klíčová slova: wild animals, human care, protection of wild animals